

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jan Horych

**Srovnání pojetí právního regulatorního rámce hospodářské
soutěže v myšlení vybraných liberálních ekonomických škol**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. PhDr. Ilona Bažantová, CSc.

Katedra: Katedra národního hospodářství

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. května 2016

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. května 2016

.....

Jan Horych

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval vedoucí práce, paní doc. JUDr. PhDr. Iloně Bažantové, CSc., za její laskavost při vedení práce, její návrhy, rady a připomínky, které umožnily vznik této práce.

Též bych rád poděkoval své rodině a nejbližším přátelům, bez jejichž podpory, pomoci a trpělivosti by pro mne celé studium bylo jen stěží představitelné.

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem soutěže a protisoutěžního jednání	4
1.1 K pojmu hospodářské soutěže.....	4
1.2 Ochrana hospodářské soutěže	5
1.3 Protiprávní jednání směřující k omezení hospodářské soutěže.....	6
2. Pojem liberálních škol.....	8
2.1 Ortodoxní liberalismus.....	8
2.2 Sociální liberalismus	9
2.3 Moderní liberalismus	10
2.4 Anarchokapitalismus.....	11
3. Rakouská škola ekonomického myšlení	13
3.1 Metodologie	13
3.2 Pojetí tržního mechanismu a konkurence.....	15
3.3 Pojetí monopolu a kartelu	19
3.4 Závěry pro podobu antimonopolního zákonodárství	21
3.4.1 Odmítnutí antimonopolního zákonodárství jako celku	21
3.4.2 Anarchokapitalistické pojetí.....	23
3.4.3 Přijetí volnější koncepce práva ochrany hospodářské soutěže.....	24
3.5 Závěrečné shrnutí kapitoly	27
4. Chicagská škola a směry s ní související	28
4.1 Metodologie	28
4.2 Pojetí monopolu a konkurence.....	31
4.3 Oligopol, koluze, kartely.....	37
4.3.1 Přijetí teorie oligopolu a konceptu tacitní koluze.....	37
4.3.2 Odmítnutí teorie oligopolu a konceptu tacitní koluze	39
4.3.3 Horizontální kartelové dohody.....	41
4.3.4 Vertikální kartelové dohody.....	43
4.4 Zneužití dominantního postavení	45
4.4.1 Predátorské ceny	45
4.4.2 Vázané obchody	47
4.4.3 Odmítnutí dodávat, bojkot	48
4.5 Kontrola spojování.....	49

4.6 Závěrečné shrnutí kapitoly	51
5. Freiburgská škola – ordoliberalismus	53
5.1 Metodologie	54
5.2 Pojetí konkurence a její ochrany	55
5.3 Kartelové dohody	57
5.4 Zneužití dominantního postavení	58
5.5 Oligopolní tržní situace	62
5.6 Kontrola spojování	63
6. Závěr	65
Seznam použité literatury.....	69
Abstrakt.....	72

Úvod

Moderní demokratický právní řád svobodné společnosti je mimořádně zajímavým a komplexním fenoménem. Společně s přijetím tržního hospodářství došlo v českém právním a ekonomickém diskurzu k nastolení fundamentálních otázek, jaký způsob právní regulace je pro takové zřízení vhodný. Jak co nejlépe zajistit fungování tržního hospodářství, které je ze své podstaty založeno na konkurenci a soutěži různých subjektů, ale zároveň zabránit některým negativním jevům, které mohou doprovázet tyto tržní, v určitém slova smyslu konfliktní, interakce.

Samozřejmě se nejedná o otázky jakkoli nové. V teorii se diskutují přinejmenším od přijetí Shermanova zákona roku 1890. USA se tak staly historicky první zemí, kde se objevilo moderní zákonodárství, které mělo za cíl zajistit hladké fungování konkurenčního mechanismu a bránit některým negativním jevům spojeným zejména s vysokou tržní koncentrací. Postupně se stalo právo ochrany hospodářské soutěže bez nadsázky celosvětově rozšířeným fenoménem.

Dvacáté století pak přineslo řadu inovativních myšlenek a nových koncepcí jak v ekonomické, tak právní teorii. Právo ochrany hospodářské soutěže samozřejmě nebylo výjimkou, a jelikož v mnoha ohledech naopak představuje plochu, kde se právní a ekonomická teorie prolínají, objevila se celá řada jeho často i protichůdných koncepcí i v rámci jinak vcelku homogenních škol ekonomického a právního myšlení.

Tato práce si dává za cíl porovnat koncepcie práva ochrany hospodářské soutěže, které je možné souhrnně označit obecným pojmem „liberální“, poukázat na jejich společné aspekty, odlišnosti a zároveň osvětlit, čím jsou tyto zapříčiněny. Za tímto účelem je nutné poskytnout výklad jejich různých metodologických přístupů a teoretických koncepcí obecnější ekonomické teorie daných škol, od nichž se pak odvíjí výsledná podoba práva ochrany hospodářské soutěže.

Práce se sestává z úvodu, pěti hlavních kapitol tvořících jádro práce, závěru, seznamu použité literatury a seznamu zkratk.

První kapitola vymezuje pojem hospodářské soutěže, resp. její ochrany, a stručně vykládá historický vývoj, a to zejména s přihlédnutím k jeho specifikům v USA, Evropských společenstvích, resp. Evropské Unii a ČSR, resp. ČR. Toto vymezení je nutné a nezbytné, jelikož poskytne základ pro samotnou komparaci.

Druhá kapitola vymezuje pojem liberálních ekonomických škol, kterými se tato práce zabývá. V rámci rozsahu této práce samozřejmě není možné poskytnout vyčerpávající výklad veškerých ekonomických škol, které by bylo možné podřadit pod pojem „liberální“ a zároveň veškerých odlišností mezi autory jednotlivých škol. Z tohoto důvodu jsou vybrány tři nejvýznamnější soudobé ekonomické školy, které mají nejširší vědecký základ svých teorií a nejvíce ovlivnily podobu práva ochrany hospodářské soutěže. Z těchto jsou pak pro účely práce vybráni autoři, kteří se v rámci dané školy zabývají přímo právem ochrany hospodářské soutěže či o něm ve svých dílech v rámci celkového výkladu ekonomické teorie pojednávají a kteří reprezentují převládající mínění dané ekonomické školy.

Třetí kapitola se zabývá tzv. rakouskou školou ekonomického myšlení. Jelikož v mnoha ohledech její koncepce a teorie historicky předchází dále analyzovanou školu chicagskou a ordoliberalní, bude vhodné začít právě jí. V reakci na svého druhu „schizma“ v rámci soudobého myšlení rozvíjejícího tradici rakouské školy je tato kapitola rozdělena na dvě podkapitoly, které pojednávají jak o pojetí v rámci liberální větve, tak o pojetí anarchistickém. V případě liberálního směru bude výklad čerpat zejména z díla předního rakouského autora a nositele Nobelovy ceny Friedricha Augusta Hayeka a jeho soudobého pokračovatele Jesúse Huerta de Sota. Příklad anarchistické koncepce poskytne přední teoretik tzv. anarchokapitalismu Murray Newton Rothbard.

Čtvrtá kapitola poskytuje výklad pojetí práva ochrany hospodářské soutěže v rámci tzv. chicagské školy ekonomického myšlení a směrů, které s ní bezprostředně souvisejí. Proto věnuje pozornost dílu nositele Nobelovy ceny Miltonu Friedmanovi a výsostně právním pojetím autorů Roberta Borka a Richarda Posnera, kteří ovlivnili podobu moderního práva ochrany hospodářské soutěže pravděpodobně více než kdo jiný, zejména v případě USA.

Pátá kapitola přibližuje koncepci specifickou pro evropský kontinent, tzv. ordoliberalní školu, někdy nazývanou též Freiburgskou. Toto pojetí se stalo dominantním pro poválečnou Evropu a stalo také typickým antimonopolním teoretickým podkladem pro politiku Evropských společenství, resp. dnes Evropské Unie. Zdroj této kapitoly představují zejména díla Waltera Euckena a Ludwiga Erhadta.

V závěru jsou porovnána zjištěná fakta a určeny body pro tyto školy společné nebo naopak ryze rozporné. Též je učiněn závěr o homogenitě či naopak o heterogenitě myšlení těchto škol v rámci práva ochrany hospodářské soutěže obecně.

Jelikož používají analyzované školy různé metodologické prostředky, bude při zkoumání jejich přístupu k předmětu práce tato skutečnost respektována a v rámci kapitoly o rakouské škole používán logicko-deduktivní přístup a pro školu chicagskou pozitivně-empirický model. Pro samotný závěr práce bude využito komparace zjištěných faktů.

Na závěr této části je vhodné uvést, že tato práce používá pojmy „právo ochrany hospodářské soutěže“ a „antimonopolní zákonodárství“ jako obecná synonyma, zatímco pojem „antitrust“ či „antitrustové zákonodárství“ je vyhrazen specificky pro legální rámec hospodářské soutěže v USA.

Obdobně jsou zde pojmy „hospodářská soutěž“ a „konkurence“ používány jako synonyma. Tak činí i cizojazyčná, zejména anglicky psaná literatura, která používá pojem „competition“ jak pro případy v češtině označované jako konkurence, („perfect competition“ má český protějšek v „dokonalé konkurenci“) tak pro případy v češtině vyjadřované termínem „soutěžní“ („competition law“ jakožto „soutěžní právo“).

1. Pojem soutěže a protisoutěžního jednání

Soutěž obecně nemůže být považována za čistě právní či ekonomický pojem. Jako pro lidskou existenci všudypřítomný jev zasahuje do velmi rozsáhlé sféry lidského jednání a jako taková je předmětem mnoha různých definic v rámci různých vědních oborů. Tato práce se zabývá soutěží v právně-ekonomickém smyslu. Ta je definičním znakem tržního hospodářství a její zachování či usnadnění je pak předmětem práva ochrany hospodářské soutěže jako svébytného odvětví moderního práva.

1.1 K pojmu hospodářské soutěže

Pro účely práva a ekonomie se nejčastěji používá obecné vymezení soutěže jakožto „*souběžné usilování několika osob o touž věc, o dosažení co nejlepšího výsledku, pokud jde o uspokojení jejich zájmů v dané oblasti společenských vztahů.*“¹ Tento pojem se následně aplikuje na sféru ekonomických vztahů a ve výsledku se nejčastěji pod pojmem hospodářská soutěž chápe jev, který Knap definuje jako „*soupeření dvou a více hospodářských subjektů na téže straně tržních vztahů (nabídky či poptávky) k dosažení hospodářského výsledku záležejícího v uskutečnění směny výrobků nebo služeb s týmiž potencionálními účastníky trhu, a to takové soupeření, které vzájemně ovlivňuje hospodářskou činnost těchto subjektů a vytváří na straně druhých potencionálních účastníků tržních vztahů objektivní možnost volby mezi různými soutěžními nabídkami či poptávkami.*“²

Obdobně vymezuje soutěž v ekonomickém smyslu Karel Engliš, který ve svém díle Národní hospodářství uvádí, že „*volná soutěž nastává, jestli více lidí souběžně žádá nebo nabízí totéž a mezi sebou závodí. K volné soutěži je tudíž pojmově třeba 1. více lidí, čímž se volná soutěž liší od monopolu s jedním nabízečem a propolu s jedním poptávačem 2. identita předmětu, který všichni nabízejí anebo žádají, 3. vzájemný zápas, čímž se liší volná soutěž na př. od kartelu.*“³ Tato nadčasová definice je pro účely práva ochrany hospodářské soutěže velmi příhodná, jelikož stranou výčtu

¹ MUNKOVÁ, J., KINDL, J., SVOBODA, P. Soutěžní právo. 2.vydání. Praha : C. H. Beck, 2012 s. 3.

² KNAP, K., Právo hospodářské soutěže, Praha, Orbis, 1973, s.17.

³ ENGLIŠ, K., Národní hospodářství. 2.vydání. Praha : Nakladatelství František Borový v Praze, 1928 s. 110.

typových znaků, který obsahuje, staví hospodářskou soutěž definičně do protikladu vůči jednáním, která jsou svou podstatou protisoutěžní a mají za cíl jejímu fungování bránit.

1.2 Ochrana hospodářské soutěže

Právo jako společenská instituce vždy odráží mimoprávní okolnosti společenského života a právo ochrany hospodářské soutěže není výjimkou. V tomto případě se jedná o záměr zákonodárce určitým způsobem regulovat či usměrňovat fungování konkurenčního mechanismu tak, aby pokud co možná nejméně docházelo k tržním selháním a v důsledku tedy do určité míry formovat strukturu trhu. Moderní soutěžní právo vychází z liberální teorie právního státu a jako takové reguluje hospodářskou soutěž zejména negativním způsobem pomocí zákazů, tedy určením toho, *co býti nemá*, spíše než afirmativními příkazy typu, *co býti má*.

Jakožto právně-ekonomický obor čerpá teorie soutěžního práva jak z poznatků právní tak ekonomické vědy. Obsahové záležitosti jsou nicméně formovány převážně ekonomickými poznatky a dílčími teoriemi. Ekonomie jako celek nabízí velmi širokou řadu normativních konceptů, jak by měla vypadat nejvhodnější struktura hospodářství a potažmo tedy jaká má být úloha práva při jejím utváření a fungování. Je proto přirozené, že se obsah a podoba regulace hospodářské soutěže mění společně s tím, jak jsou v rámci ekonomické teorie nahrazovány ve světle nových poznatků některé starší koncepce novějšími.

Soutěžní právo bývá v teorii i praxi obvykle rozdělováno na dvě větve. Pokud je převažujícím zájmem zájem jednotlivých soutěžitelů, mluvíme o takzvané soukromoprávní větvi soutěžního práva, o právu nekalé soutěže. Převažuje-li zájem státu na existenci a zachování soutěže, jedná se o takzvanou veřejnoprávní větev soutěžního práva.⁴ Tato práce se zabývá pouze větví veřejnoprávní. Mimo jiné i proto, že právo nekalé soutěže je převážně právním fenoménem, o jehož vhodnosti panuje v rámci různých škol ekonomické teorie obecná shoda. Tak tomu, jak bude dále ukázáno, v případě veřejnoprávní větve není.

⁴ MUNKOVÁ, J., KINDL, J., SVOBODA, P. Soutěžní právo. 2.vydání. Praha : C. H. Beck, 2012 s. 24.

1.3 Protiprávní jednání směřující k omezení hospodářské soutěže

Teorie soutěžního práva obecně rozlišuje mezi čtyřmi různými způsoby nelegálního narušení či omezování hospodářské soutěže. Toto rozdělení je obsaženo i v současném platném právním řádu ČR a komunitárním právem Evropské Unie. Tato jednání jsou dohody narušující soutěž, zneužití dominantního postavení, kontrola spojování soutěžitelů a právo státních podpor.

Dohody narušující hospodářskou soutěž (kartely) definuje např. Karel Engliš stručně jako „*organizace podniků k vyloučení volné soutěže*.“⁵ V platném právu pak protisoutěžní dohody definuje zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže (dále jen „OHS“). Tento zákon v § 3 odst.1 obsahuje generální klauzuli, která vymezuje dohody narušující hospodářskou soutěž jako možná jednání trojího druhu. Jedná se o dohody mezi soutěžiteli, rozhodnutí sdružení podniků a jednání ve vzájemné shodě, jejichž cílem nebo výsledkem je narušení hospodářské soutěže. V odstavci 2 pak doplňuje demonstrativní výčet zakázaných ujednání těchto dohod. Definičním znakem dohody obecně je mnohost soutěžitelů, kterou se odlišuje od zneužití dominantního postavení.

Dominantním postavením rozumíme takové postavení, které umožňuje soutěžiteli jednat do značné míry či plně nezávisle na jiných soutěžitelích nebo spotřebitelích.⁶ Právo zakazuje nikoliv samotnou existenci dominantního postavení (byť skrze kontrolu spojování soutěžitelů může jeho vzniku zabránit), ale toliko jeho zneužití. Pojem zneužití má v tomto případě objektivní význam – nezáleží na subjektivním úmyslu podniku. Ke zneužití může dle současné úpravy v některých případech dojít i přesto, že dotčené jednání bylo iniciováno na žádost zákazníka (např. exkluzivní dohody, věrnostní slevy). Tyto praktiky bývají rozlišovány na vylučovací (například predátorské ceny, odmítnutí dodávat, navazování zákazníků např. prostřednictvím exkluzivních dohod, věrnostních slev atp.) a vykořisťovací (nepřiměřeně vysoké ceny a jiné smluvní podmínky, omezování výroby, atd.). Někdy

⁵ ENGLIŠ, K., Národní hospodářství. 2. vydání. Praha : Nakladatelství František Borový v Praze, 1928 s. 114.

⁶ Ust. § 10 zák. č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, ve znění pozdějších předpisů

bývají jako samostatná kategorie uváděny tzv. praktiky diskriminační, tyto lze ale většinou pořadit pod předchozí dvě skupiny.

Kontrola spojování soutěžitelů má za účel bránit vzniku nežádoucí podoby struktury trhu. Jako taková tedy působí ex ante a zakládá dotčeným subjektům povinnost notifikovat zamýšlené spojení ještě před jeho uskutečněním odpovědné autoritě, která toto úředním rozhodnutím buď povolí či nikoliv. V platném právu poskytuje definici spojení nařízení o kontrole spojování podniků,⁷ a to ve článku 3. odst. 1 a dále ve znění bodu 20 preambule téhož, kde za spojení považuje veškeré „operace přinášející trvalou změnu v kontrole dotčených podniků a tím i ve struktuře trhu.“ Za kontrolu se pak dle čl. 3 odst. 2 nařízení o kontrole spojování podniků resp. dle § 12 odst. 4 OHS považuje „možnost vykonávat právně nebo fakticky rozhodující vliv na činnosti jiného soutěžitele“.

Čtvrtý oddíl veřejnoprávní větve soutěžního práva představuje právo státních podpor. Toto odvětví je typické zejména pro evropské komunitární právo ochrany hospodářské soutěže případně právo jiných právních společenství, jelikož v případě unitárních entit postrádá svůj smysl. Článek 107 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské Unie prohlašuje podpory poskytované v jakékoli formě státem nebo ze státních prostředků, které narušují nebo mohou narušit hospodářskou soutěž tím, že zvýhodňují určité podniky nebo určitá odvětví výroby, pokud ovlivňují obchod mezi členskými státy, za neslučitelné s vnitřním trhem, nestanoví-li Smlouvy jinak.

Tato čtyři odvětví práva ochrany hospodářské soutěže představují jeho obecný koncepční základ pro teorii i praxi. Tato práce proto bude při samotné komparaci přístupů různých škol klást důraz na jejich názory a postoje právě k těmto způsobům regulace.

⁷ Nařízení Rady (ES) č. 139/2004 ze dne 20. 1. 2004, o kontrole spojování podniků

2. Pojem liberálních škol

Před započítím samotného výkladu samotných právních koncepcí rámce ochrany hospodářské soutěže bude žádoucí přiblížit a definovat pojem liberální. Jelikož v moderním jazyce a zejména pak v anglosaské části světa tento pojem do určité míry ztratil svůj původní význam a jeho nový obsah je v mnoha ohledech zcela protichůdný původnímu pojetí, je třeba jasně stanovit, co přesně pro účely této práce znamená pojem „liberální“.

Etymologicky je tento pojem odvozen od latinského slova *liber*, které označovalo příslušníka třídy svobodných lidí. Politický charakter tento pojem nabyl až v polovině 19. století, kdy začal být chápán jako ucelený soubor myšlenek stavící do popředí jednotlivce a jeho zájmy. Heywoodova učebnice politických ideologií definuje liberalismus jako ideologii, jejímž „*hlavním tématem je upřednostnění jednotlivce a přání vybudovat společnost, ve které mohou jednotlivci uspokojovat své zájmy a dosahovat seberealizace.*“⁸ Jedná se tedy o svého druhu individualistickou filosofii.

2.1 Ortodoxní liberalismus

Duchovními otci západní tradice liberalismu jsou zejména John Locke a Adam Smith, kteří poprvé uceleně definovali původní liberální koncepci státoprávního uspořádání, tj. ústavní vládu a volný trh ve smyslu *laissez – faire*. K tomuto pojetí se ve svém díle *Liberalismus* hlásí i významný ekonom a liberální myslitel Ludwig von Mises, který tvrdí, že „*program liberalismu ve shrnutí do jediného slova by tedy měl znít vlastnictví, což znamená soukromé vlastnictví výrobních prostředků všechny ostatní požadavky liberalismu vyplývají z tohoto základního požadavku.*“⁹ Tato koncepce vychází z pojetí trhu jako autoregulačního mechanismu, který nelze vylepšit vědomými lidskými zásahy. Mises dále označuje společenské zřízení, které je postavené na těchto liberálních zásadách jako kapitalismus.¹⁰ Ekonomický liberalismus neboli kapitalismus v tomto původním pojetí nepřipouští regulaci trhu v podobě zákonodárství na ochranu hospodářské soutěže, což je vyjádřeno ve výroku „*podle liberálního pojetí*

⁸ HEYWOOD, A., *Politické ideologie*, 4. vydání, Praha : Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 43.

⁹ MISES VON, L., *Liberalismus*, 1. vydání, Praha : Liberální institut, Centrum liberálních studií, 1998, s.28

¹⁰ MISES VON, L., *Liberalismus*, 1. vydání, Praha : Liberální institut, Centrum liberálních studií, 1998, s.19

*spočívá jediný úkol státního aparátu v tom, aby zaručoval ochranu života a zdraví, svobody a soukromého vlastnictví proti násilným útokům. Vše, co je nad to, je zlo.*¹¹

Konkrétní Misesově kritice soutěžního práva bude věnován prostor v příslušné kapitole této práce.

Možnost pozitivního ortodoxního liberálního programu neguje i jeden z předních konzervativních myslitelů a kritiků liberalismu 20. století Carl Schmitt, který na otázku, zda je z čistého a konsekventního pojmu individualistického liberalismu (tj. z klasicky „misesovského“ liberalismu) vůbec možné vytěžit specificky politickou ideu odpovídá takto: „*Je třeba odpovědět záporně. Neboť negace politična, obsažená v každém konsekventním individualismu, vede nepochybně k politické praxi nedůvěry vůči všem myslitelným politickým silám a státním formám, nikdy ale k vlastní pozitivní teorii státu a politiky.*“¹²

Toto ortodoxní pojetí liberalismu dosáhlo vrcholu svého rozšíření koncem 19. století, kdy pozvolna započala myšlenková reakce na některé negativní jevy spojené s tržním hospodářstvím, zejména pak na materiální nerovnost a vyšší úroveň tržní koncentrace. Na počátku 20. století se proto začínají v teorii i praxi liberálních hnutí a politických stran objevovat názory přisuzující státu daleko větší roli při ochraně zájmů jednotlivce i zájmů širších, hospodářskou soutěž nevyjímaje.

2.2 Sociální liberalismus

Na počátku 20. století také dochází v některých dílech ke změně ve významu pojmu liberální a k připojení přívlastku sociální. A. Heywood tento druh liberalismu definuje jako sociálně demokratický liberalismus, který „*se vyznačuje podporou relativní sociální rovnosti ...*“¹³ Ekonomicky k tomuto druhu liberalismu náleží tzv. keynesiánské pojetí ekonomie a úlohy státu, kdy stát fakticky řídí národní hospodářství zejména pomocí monetární a fiskální politiky, byť na rozdíl od socialismu nejsou výrobní prostředky ve společenském vlastnictví. Tento obsah pojmu liberalismus v současnosti do značné míry přetrvává v USA, kde označuje umírněný sociální

¹¹ MISES VON, L., Liberalismus, 1.vydání, Praha : Liberální institut, Centrum liberálních studií, 1998, s.51.

¹² SCHMITT, C., Pojem politična, 1.vydání, Brno - Praha : Nakladatelství Oikoyomenh, 2007, s. 69.

¹³ HEYWOOD, A., Politické ideologie, 4.vydání, Praha : Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 75.

demokratismus Demokratické strany, zatímco pro evropský diskurz v zásadě převládá pojetí individualistické.

Tato práce se nezabývá sociálním směrem liberálního myšlení a keynesiánskou teorií soutěžního práva, mimo jiné proto, že, jak již bylo řečeno, v evropském diskurzu se nejedná vůbec o liberální teorii či politiku.

2.3 Moderní liberalismus

Třetí koncepci liberalismu představuje myšlení typické pro druhou polovinu dvacátého století a zejména pak moderní evropské liberální myšlení. Tento moderní liberalismus navazuje na individualistické pojetí ekonomické reality a chápe trh jako nejefektivnější způsob společenské koordinace hospodářských aktivit jednotlivců. Stranou toho ovšem přijímá řadu výtek proti přílišnému spoléhání na autoregulaci trhu a přisuzuje státu úlohu vytvoření stabilního rámce, v němž mohou jednotlivci svobodně sledovat své cíle. Stát tedy hospodářství neřídí, ale ani nepředstavuje „nočního hlídače“. Pravděpodobně nejznámějším představitelem tohoto směru je F. A. Hayek, který ve svém slavném díle *Cesta do otroctví* uvádí, že „*snad nic neuškodilo věci liberalismu tolik, jako zkonstatelé lpění některých liberálů na určitých primitivních pravidlech, především na principu laissez faire.*“¹⁴ Hayek chápe liberalismus jako směr, který „*prosazuje co nejlepší využití sil konkurence, jakožto prostředku koordinace lidského úsilí a nikoli aby věci prostě zůstaly tak jak jsou.*“¹⁵ Dokonce explicitně uvádí, že stranou nestátních nástrojů a institutů, jako jsou peníze, informační kanály či nejrůznější obchodní zvyklosti, závisí řádné fungování konkurenčního mechanismu především na „*existenci vhodné soustavy právních předpisů, soustavy určené jak k ochraně hospodářské soutěže, tak k zajišťování jejího co nejblahodárnějšího působení.*“¹⁶

Tato koncepce liberalismu se ve svých hlavních rysech shoduje s takzvaným ordoliberalismem, který tvoří předmět šesté kapitoly této práce a který formoval evropské komunitární soutěžní právo. O specifikách Hayekova chápání ochrany hospodářské soutěže a ordoliberalním pojetí ochrany hospodářské soutěže bude řeč

¹⁴ HAYEK, F. A., *Cesta do otroctví*, 2. vydání, Brno : Barristers & Principal, 2008, s. 34.

¹⁵ *Ibid.*, s.48.

¹⁶ *Ibid.*, s.49.

v příslušných kapitolách této práce. Pro účely této práce bude pod pojmem „liberalismus“ bez adjektiv chápáno právě toto pojetí, zatímco „klasický liberalismus“ bude označovat koncept ortodoxní.

2.4 Anarchokapitalismus

Historicky nejmladším směrem liberálního myšlení je teorie ryzího tržního hospodářství v podobě laissez-faire bez jakékoliv existence státu. Tento směr, typický především pro americký neorakouský diskurz, považuje stát za nežádoucí entitu, která tvoří překážku tržní efektivitě a konkurenci a skrze kterou se dílčí skupiny osob nelegitimně obohacují na úkor jiných. Ačkoliv se tento směr myšlení utvořil až v průběhu druhé poloviny dvacátého století, čerpá i z děl starších autorů, např. Herberta Spencera, Lysandera Spoonera či Benjamina Tuckera. Soudobí anarchokapitalisté při svých teoriích převážně navazují jako na dílo a teorii rakouské školy v kombinaci se specifickou absolutistickou koncepcí přirozeného práva. Mezi přední teoretiky této extrémní podoby liberalismu patří Murray N. Rothbard, Walter Block a Joseph T. Salerno.

Murray Rothbard dokonce o státu jako entitě píše: „*Je to systematizace loupeživých procesů na daném území. Zatímco běžný zločin je sporadický a nejistý a lano, na kterém násilnický parazit visí, může být odporem jeho obětí kdykoliv přestřiženo, Stát poskytuje legální, metodickou a systematickou cestu k loupení soukromého vlastnictví.*“¹⁷ Anarchokapitalismus nepřipouští možnost legitimní státní existence a ostatní liberální směry nepovažuje za důsledně hájící liberální program. Jelikož je totiž státní existence podmíněna výnosy z daní a poplatků, dochází k systematickému porušování svobody jednotlivce, kterou neorakušané chápou absolutně a stát se tak pro ně stává svou samotnou podstatou antitezí kapitalistického zřízení.

Je na první pohled zřejmé, že již samotná anarchokapitalistická teorie státu a práva nepřipouští existenci soutěžního práva v soudobém slova smyslu. Konkrétní

¹⁷ ROTHBARD, M. N., Anatomie Státu, 1.vydání, Praha, Ludwig von Mises Institut Česko a Slovensko, 2011, s. 6.

podobě kritiky soutěžního práva z anarchokapitalistické pozice bude věnován prostor v kapitole o pojetí soutěže a její ochrany v díle rakouské školy.

Stranou neorakouské přirozenoprávní větve existuje i méně rozšířená utilitaristická teorie anarchokapitalismu, kterou vypracoval David D. Friedman ve svém díle *The Machinery of Freedom*. Ve svých praktických závěrech týkajících se antimonopolního zákonodárství se však shodují.

3. Rakouská škola ekonomického myšlení¹⁸

Jako rakouskou školu označujeme směr ekonomického myšlení, který vychází z děl Carla Mengera, Eugena Böhm-Bawerka a Fredricha von Wiesera a rozvíjí jejich pojetí ekonomie jako ryze subjektivistické vědy, která se v mnohém odlišuje od ekonomie hlavního proudu a bývá označována za školu tzv. heterodoxní. „Rakušané“ jsou typickými obhájci klasického liberalismu a kritiky státních intervencí. Jejich odlišný přístup k chápání ekonomické reality vyplývá zejména z vlastní metodologie, která využívá důsledný metodologický individualismus a subjektivismus.

3.1 Metodologie

Ačkoliv stěžejní základy metodologie rakouské školy, tj. metodologický individualismus, subjektivismus a logicko-deduktivní přístup, položil ve svých dílech zakladatel školy Carl Menger, autorem ucelené koncepce rakouské metodologie je až Ludwig von Mises. Mises tvrdí, že ekonomie je vědou o účelovém lidském jednání a jako taková je proto součástí širší vědy o lidském jednání, kterou nazývá praxeologie. Poukazuje na skutečnost, že lidské jednání nelze vysvětlit v termínech přírodních věd, ale je nutné použít odlišný přístup, který se zabývá účelem jednání, nikoliv jeho fyzikálními souvislostmi. Tento přístup Mises zakládá na „a priori“ kategoriích lidského jednání, metodologickém individualismu a jejich následném deduktivním rozvoji. Ekonomie je tak v pojetí myslitelů rakouské školy čistě logickou vědou, která nepoužívá empirické metody. Slovy samotného Misesa: „*Praxeologie, a v důsledku toho rovněž ekonomie, je deduktivní systém. Sílu čerpá z výchozího bodu svých dedukcí, z kategorie lidského jednání*“ a dále pokračuje „*empirické vědy začínají od jedinečných událostí a postupují od individuálního k univerzálnějšímu. Jejich práce podléhá specializaci. Mohou se zabývat segmenty, aniž by měly na zřeteli celé pole. Ekonom nesmí být nikdy specialistou. Při řešení každého problému musí směřovat svůj zrak na celý systém.*“¹⁹

¹⁸ Tato kapitola je převzata z autorovy práce SVOČ, IX. Ročník (2015/2016) s názvem „Regulační rámec hospodářské soutěže pohledem Rakouské ekonomické školy“.

¹⁹ VON MISES, L., Lidské jednání, 1. vydání, Praha, Liberální institut 2006, s. 61.

Fakticky tak dochází k tvorbě tautologických vzorců, kde jsou závěry již obsaženy v premisách. Základním axiomem je dle Misesa axiom „lidského jednání“. Ze skutečnosti, že lidé jednají s určitým záměrem a sledují určitý účel, dedukcí dochází k formulaci základních ekonomických zákonů, jako jsou např. zákon mezního užitku, existence časové preference jednotlivců či subjektivní teorie hodnoty. Počínaje Misesem dochází k plnému prosazení subjektivní teorie hodnoty v rámci rakouské školy. V tomto pojetí je užitek vždy subjektivní a nekvantifikovatelný a znamená ordinálně seřazené preference. Mezi osobní srovnávání užitku či hodnoty je dle tohoto pojetí nevědecké a nežádoucí.

Nutnost odlišného přístupu ke společenským jevům od metod užívaných přírodními vědami zdůrazňoval opakovaně i F. A. Hayek. Ve svém pojednání *Facts of Social Sciences* poukazuje na zásadně odlišnou povahu dat společenských věd. Zatímco v přírodních vědách je vhodné používat klasifikační aparát, který rozlišuje prvky a jevy dle jejich optických, fyzikálních či chemických vlastností a důsledně využívá při tvorbě svých hypotéz indukce, v oblasti společenských věd je třeba aplikovat teleologický postup a dedukci. Hayek uvádí, že *„pokud chceme, můžeme říci, že tyto objekty nejsou definovány prostřednictvím jejich „skutečných“ vlastností, ale prostřednictvím názorů, které o nich lidé mají. Stručně řečeno, ve společenských vědách jsou věci tím, co si lidé myslí, že jsou. Peníze jsou peníze, slovo je slovo a kosmetika je kosmetika, pokud a protože si někdo myslí, že jimi jsou.“*²⁰ Nebo o několik odstavců dále píše: *„Různé způsoby, jakými lze za různých okolností vyrobit, řekněme třeba vřetenko, považuji za různé příklady stejné výrobní aktivity nikoliv kvůli objektivní nebo fyzikální podobnosti, ale kvůli (připisovanému) záměru jednajících osoby.“*²¹

Na rozdíl od Misesa ale Hayek nechápe praxeologickou koncepci ekonomie jako zcela výhradní. Ryzí logiku volby, jak praxeologii nazývá, považuje za vhodný způsob, jak uvažovat nad účelovým jednáním izolovaného jednotlivce – tzv. model Robinsona Crusoa na pustém ostrově. Avšak realita společenské interakce a sladování subjektivních vědomostí různých jednotlivců vedoucí k rovnovážným stavům, dle něj

²⁰ HAYEK, F. A., *Individualism and Economic Order*, paperback edition 1980, University of Chicago Press, 1948, s. 60.

²¹ HAYEK, F. A., *Individualism and Economic Order*, paperback edition 1980, University of Chicago Press, 1948, s. 61.

empirické verifikaci resp. falsifikaci podléhá. Hayek doslova píše: „*Ve zkratce - budu tvrdit, že empirický element v ekonomické analýze – jediná část, která se nezabývá pouze implikacemi, ale příčinami a následky a která tudíž vede k závěrům, jež jsou principiálně schopné verifikace - se skládá z výroků o nabyvání vědomostí.*“²²

Aktuálněji se odlišností rakouské metodologie zabývá i Jesús Huerta de Soto. Ekonomický systém chápe společně s ostatními mysliteli rakouské školy jako ze své podstaty dynamický řád, který nelze adekvátně vyjádřit nástroji matematické analýzy. Navazující na subjektivistickou tradici Rakušanů proto matematický formalismus označuje za nástroj vhodný zejména pro vyjádření nejrůznějších stavů rovnováhy, které studují neoklasičtí ekonomové, avšak nepovažuje jej za vhodný pro aplikaci na dynamické jevy, jakými jsou například podnikatelská tvořivost či subjektivní vnímání času, které tvoří podstatné znaky rakouské ekonomické analýzy.²³

S teleologickým a subjektivistickým pojetím ekonomické metodologie souvisí i nevole k užívání agregátních veličin a předpokladů dokonalých informací či lidské racionality. Užívání agregátních veličin v sobě nutně přináší abstrahování od konkrétního jednání jednotlivce a ztrátu zřetele z účelu ve prospěch určité generalizace, která umožňuje jednodušší konstrukci modelů nejrůznějších ekonomických situací. Rozdělení na mikro- a makro- ekonomii se v rakouské teorii neuplatňuje.

Veškeré ekonomické předpovědi a modely založené na této specifické metodologii - praxeologii nemohou ze své podstaty poskytovat kvantitativní závěry, ale pouze kvalitativní vodítka pro posuzování povahy ekonomických jevů.

3.2 Pojetí tržního mechanismu a konkurence

Pro vymezení podoby práva ochrany hospodářské soutěže v pojetí rakouské školy je nutné nejprve stručně vyložit její pojetí trhu, podnikatele a samotné konkurence. Tyto pojmy mají v rakouské teorii poněkud odlišný význam, než jaký jim

²² HAYEK, F. A., *Individualism and Economic Order*, paperback edition 1980, University of Chicago Press, 1948, s. 33.

²³ DE SOTO, J. H., *Rakouská škola*, 1.vydání, Praha, CEVRO Institut a Dokořán, 2012, s.12.

přisuzuje neoklasická ekonomie hlavního proudu, což vyplývá z výše uvedeného odlišného metodologického přístupu, který se daleko více než statickými modely rovnováhy zabývá ekonomickými jevy v jejich dynamické podobě.

Trh je v pojetí rakouské školy společenským fenoménem, procesem, který umožňuje koordinaci jednání nesčetného množství jednotlivců za absence jediné řídicí autority. Mises o trhu píše: „*Trh není místo, věc, ani kolektivní entita. Trh je proces, který je uváděn do chodu jednáním různých jednotlivců, jež spolupracují v rámci dělby práce.*“²⁴ Tržní proces vede jednotlivce k přizpůsobování jejich jednání požadavkům vzájemné spolupráce pomocí vodítek, které jim poskytují tržní ceny. Obdobně popisuje trh Hayek, který jej chápe jako mimořádně rozsáhlý spontánní řád, který pomáhá jednotlivcům směřovat své produktivní úsilí tam, kde je to pro ostatní členy společnosti nejhodnotnější. Tržní proces pomáhá jednotlivcům překonat přirozenou fragmentaci vědomostí v lidské společnosti tím, že umožňuje prostřednictvím růstu a poklesu cen komunikovat v podobě jednoduchých informací vědomosti relevantní pro danou činnost. „*Popisovat cenový systém jako svého druhu mechanismus pro registraci změn, nebo jako telekomunikační systém, který umožňuje jednotlivým výrobcům sledovat pohyb pouze několika ukazatelů, stejně jako by inženýr sledoval ručičky několika ciferníků, za účelem přizpůsobení svých aktivit změnám, o kterých nemusí vědět nic víc, než co se odráží v cenovém pohybu, není pouhou metaforou.*“²⁵ Tyto informace však nemají vždy jednoduše sdělitelnou povahu. Hayek i De Soto jasně uvádí, že naopak velká část informací pro ekonomické jednání zcela nepostradatelných je ze své podstaty verbálně nesdělitelná, a tak je pro jejich využití nezbytná existence co nejlépe fungujícího trhu.

S tím bezprostředně souvisí vymezení tržní rovnováhy. Hayek ve svém eseji *Economics and Knowledge* vymezuje pojem rovnováhy jako situaci, kdy jsou plány a předjímání různých členů společnosti správné. To znamená, že jsou jednotlivé plány založeny na očekávání takového jednání ostatních osob, které tyto osoby skutečně zamýšlí provést a veškeré dílčí plány jsou pak založeny na totožném souboru externích skutečností. Výsledkem splnění těchto podmínek je situace, kdy žádná osoba nemá

²⁴ VON MISES, L., *Lidské jednání*, 1. vydání, Praha, Liberální institut 2006, s. 238.

²⁵ HAYEK, F. A., *Individualism and Economic Order*, paperback edition 1980, University of Chicago Press, 1948, s. 86-87.

důvod měnit své plány a nedochází tak k plýtvání ekonomickými zdroji.²⁶ Na tyto myšlenky Misesa a Hayeka navazuje Israel Kirzner, který obdobně definuje tržní proces jako „proces objevování, který je poháněn dynamickou konkurencí, jež je umožněna existencí institucionálního rámce, který dovoluje volný vstup podnikatelů jak na staré, tak i na nové trhy.“²⁷

Pod pojmem podnikatele chápe rakouská škola spíše specifickou společenskou funkci než osobu či povolání. Mises uvádí, že „tato funkce není zvláštním rysem konkrétní skupiny nebo třídy lidí. Pojem podnikatel, jak ho používá katalaktická teorie, znamená: jednající člověk, na něhož se díváme výhradně z pohledu nejistoty obsažené v každém jednání.“²⁸ V tomto pojetí je tak podnikatelem každý, který zamýšlí zvýšit svůj blahobyt ve světě vždy přítomné nejistoty – manažer, zemědělec, burzovní spekulant atd. V kombinaci s výše vyloženým chápáním trhu dochází k vytvoření tzv. teorie podnikatelského objevování, kterou formuloval právě Kirzner.

Dle Kirznera jednotlivec při svém jednání vytváří akt objevu, tj. dochází k vytváření rámce, který nebylo možné předvídat a který směřuje k využití doposud nerozpoznané ziskové příležitosti. Hlavním společenským přínosem podnikání v tomto významu slova je odhalování doposud neznámých způsobů, jak provádět příslušnou hospodářskou činnost. Podnikatele na trhu pohání to, co Kirzner nazývá „podnikatelskou ostražitostí“ – schopnost využít ziskových příležitostí na trhu. Důsledky podnikatelského jednání pak shrnuje De Soto jako trojího druhu: „Za první podnikání vytváří novou informaci, za druhé, tato informace je přenášena prostřednictvím trhu. A za třetí, podnikatelský čin učí ekonomické subjekty přizpůsobit své chování potřebám ostatních.“²⁹

Pro rakouské pojetí konkurence je typická kritika tzv. modelu dokonalé konkurence. Hayek dokonce ve svém eseji *The Meaning of the Competition* explicitně tvrdí, že stav, který teorie dokonalé konkurence popisuje, ve skutečnosti nelze vůbec

²⁶ HAYEK, F. A., *Individualism and Economic Order*, paperback edition 1980, University of Chicago Press, 1948, s. 42.

²⁷ KIRZNER, I., *Jak fungují trhy*, 1.vydání, Praha, Liberální institut, Centrum liberálních studií, Megaprint, 1998, str. 37.

²⁸ VON MISES, L., *Lidské jednání*, 1.vydání, Praha, Liberální institut 2006, s. 232.

²⁹ DE SOTO, J. H., *Rakouská škola*, 1.vydání, Praha, CEVRO Institut a Dokořán, 2012, s.26.

označovat za konkurenční a že teorie dokonalé konkurence neposkytuje vhodná vodítka pro reálnou politiku. Příčinou je v tomto případě nepochopení kauzality věci. Stav, který teorie dokonalé konkurence pro své fungování předpokládá, totiž lze dosáhnout pouze působením samotného konkurenčního mechanismu. Působení tohoto mechanismu navíc doprovází i jevy, které mohou být dle teorie dokonalé konkurence nežádoucí.³⁰

Již některé samotné základní předpoklady teorie dokonalé konkurence, tj. předpoklad homogenního statku s velkým množstvím nabízejících a poptávajících a předpoklad dokonalých informací o relevantních faktorech na trhu u každého účastníka, ukazují na nepochopení konkurenci jakožto ekonomickému jevu. Hayek poukazuje na skutečnost, že „*vědosti, které mají dle předpokladu mít ve stavu konkurenční rovnováhy, jim nelze legitimně přisuzovat dříve, než začne proces konkurence. Jejich vědomosti o dostupných alternativách jsou výsledkem toho, co se děje na trhu, aktivit jako jsou reklama atd.; a celé uspořádání trhu slouží zejména k šíření informací, na základě kterých kupující jedná.*“³¹ Informace, které tak teorie dokonalé konkurence u tržních subjektů předpokládá, jsou dle rakouského pojetí ve skutečnosti předmětem jejího fungování. Toto se vztahuje i na vyloučení osobních vztahů mezi tržními subjekty v teorii dokonalé konkurence – Hayek naopak vyzdvihuje podstatnou úlohu, kterou hraje zkušenost při volbě prodejce či kupujícího. Goodwill a zkušenost zde pomáhají překonat nedokonalé informace tržních subjektů a dosáhnout pro ně žádoucího stavu.

Na příkladech služeb lékaře či právníka Hayek ukazuje, že „nedokonalost“ konkurence ve smyslu teorie dokonalé konkurence nebývá zapříčiněna defektem samotného konkurenčního mechanismu, ale heterogenitou samotných statků či služeb, která je v mnoha případech nanejvýše žádoucí a varuje před závěry, které by z takového nepochopení mohly vyplývat pro praktickou politiku ochrany hospodářské soutěže. Samotná povaha celé řady statků a především pak služeb proto znemožňuje dosažení stavu dokonalé konkurence, zatímco naopak v případě statků a služeb, kde ve skutečném světě dochází k přiblížení se situaci dokonalé konkurence, je tomu tak právě díky objektivní povaze daných statků a služeb. V jejich případě jsou vědomosti o jejich

³⁰ HAYEK, F. A., *Individualism and Economic Order*, paperback edition 1980, University of Chicago Press, 1948, s. 92.

³¹ *Ibid.* s. 96.

výrobě a poskytování široce rozšířeny a nezbyvá tak příliš prostoru pro konkurenční aktivity. Podmínky, které by tyto aktivity měly vytvořit, jsou tak již přítomny.

Z tohoto vyplývají i Hayekovy závěry o testu efektivity konkurence. „*Základem pro porovnávání výsledků konkurence nemůže být situace, která se liší od objektivních faktů a která nemůže být vytvořena žádnými známými prostředky. Měla by jím být situace, jaká by nastala, kdyby bylo konkurenci zabráněno ve fungování. Testem by nemělo být přiblížení se k nedosažitelnému a bezvýznamnému ideálu, ale zlepšení podmínek, které by existovaly bez konkurence.*“³² Nelze tak jednoduše určit samotnou monopolní cenu, jelikož k tomu by bylo třeba znát úroveň cen konkurenčních, které ale v situaci monopolu nutně chybí.

Toto chápání konkurence jako dynamického jevu, který umožňuje tvorbu a komunikování informací relevantních pro tržní aktéry, tvoří jádro teorie konkurence rakouské školy obecně a lze jej nalézt ve všech dílech autorů navazujících na autory 3. generace, tj. Misesa a Hayeka, bez ohledu na podobu jejich konkrétní postoj k antimonopolnímu zákonodárství. Tito autoři se však liší v závěrech, které z této teorie vyvozují a jakým způsobem jí samotnou rozvíjejí.

3.3 Pojetí monopolu a kartelu

Výše vyloženou teorii dynamické konkurence doplňuje i specifické chápání monopolu a tzv. monopolistické konkurence. Monopol obecně může být dle rakouské teorie dvojího druhu. Buď se jedná o zákonnou výsadu, institucionální monopol vytvořený státní mocí, anebo se jedná o monopol ekonomický, který je vytvořen soukromými osobami. V rámci rakouské školy však nepadá shoda o vlastním obsahu pojmů monopolu a monopolních cen. Například Mises v zásadě přijal neoklasickou teorii monopolu a popisuje monopolní ceny jako ceny, „*při nichž je pro monopolistu výhodnější omezit celkové prodávané množství než zvyšovat prodej až na hranici, kam by to konkurenční trh umožnil. Jsou výsledkem záměrného plánu směřujícího k omezení*

³² Ibid., s 100.

obchodu.³³ Monopoly a kartely nicméně chápe jako neobvyklý defekt trhu, který by se za absence rušivých státních intervencí omezil pouze na několik málo místních a prostorových monopolů v případě některých nerostů. Obdobně by čistě tržní kartel byl jen přechodným narušením konkurence. V obou případech se ale jedná o narušení konkurence, čímž se toto starší pojetí, ke kterému lze přiřadit Misesa a Hayeka, liší od pozdějších koncepcí autorů, které na ně navazují.

Například Bruno Leoni poukazuje na skutečnost, že neoklasická teorie monopolu, která chápe monopol jako situaci, kdy má prodávající absolutní kontrolu nad statkem a využívá jí ve svůj prospěch omezováním nabídky, stojí na chybném předpokladu, že je monopolistovi známa výše rovnovážné ceny v konkurenčním prostředí. Leoni píše: „*ve skutečnosti není tato teorie reálně použitelná z pohledu monopolisty, protože ten není v situaci, kdy by znal výchozí data (rovnovážnou cenu v konkurenčním prostředí), která potřebuje pro spočítání minimální vhodné ceny, vzhledem k určitému množství zboží, určující slavný přebytek monopolu.*“³⁴ Jak konkurenční prodejce, tak monopolista se dle Leoniho neustále určují ceny za kus a množství zboží tak, aby získali maximální tržbu při rovnosti prodaného zboží, či prodali co nejmenší množství zboží za stejnou tržbu. Teorii monopolistické konkurence pak vytýká užívání předpokladu dokonalé elasticity pro rozlišování mezi dokonalou a monopolistickou konkurencí, kterého nelze ve skutečném světě nikdy dosáhnout. Obdobně považuje faktor reklamy a goodwill, které slouží k odlišení produktu a následkem čehož i narušení elasticity poptávky, za principiálně žádoucí, jelikož poskytují spotřebiteli vodítko pro snazší a kvalitnější uspokojení jeho potřeb.

S podobně radikálním přístupem k monopolu a monopolní ceně pak přichází Misesův žák a teoretik anarchokapitalismu Murray Rothbard. Obdobně jako Leoni odmítá neoklasickou teorii monopolu a monopolní ceny a uvádí, že „*na svobodném trhu nelze zásadně odlišit „monopolní cenu“ od „konkurenční“.* Všechny ceny na svobodném trhu jsou konkurenční.“³⁵ Na rozdíl od Leoniho však zachází ještě dále a chápe monopol i kartel jako definičně v souladu s „konkurencí na svobodném trhu“, tj.

³³ VON MISES, L., Lidské jednání, 1.vydání, Praha, Liberální institut 2006, s. 326.

³⁴ LEONI, B., Právo a svoboda, 1.vydání, Praha, Liberální institut, 2007, s. 234.

³⁵ ROTHBARD, M., Zásady Ekonomie, 1.vydání, Praha, Liberální institut, 2005, s. 501

trhem bez existence státu, jelikož obojí dle něj představuje realizaci svobody jednotlivce při stanovení nejvýhodnější podoby tržní aktivity.

3.4 Závěry pro podobu antimonopolního zákonodárství

Jak je již zřejmé z výše uvedeného, mezi autory náležejícími k tradici rakouské školy panuje vysoká heterogenita názorů a teorií, a to platí i pro samotné závěry o podobě nejvhodnější právní regulace hospodářské soutěže. Výjimku tvoří právo státních podpor, kdy se všechny přístupy shodují na nejlépe nulové existenci státní podpory vybraných podniků. Při přijatelné míře zjednodušení lze pak určit tři základní přístupy k podobě antimonopolní regulace.

3.4.1 Odmítnutí antimonopolního zákonodárství jako celku

Převládajícím názorem je odmítnutí antimonopolního zákonodárství jako celku. Tento postoj lze najít v dílech L. Misese, I. Kirznera, B. Leoniho, či např. J. H. De Sota. Pravděpodobně nejucelenější výčet důvodů pro zrušení antimonopolního zákonodárství poskytuje Dominick Armentano, který uvádí osm těchto důvodů: 1. Chybnou interpretaci konkurence a monopolu v antimonopolních zákonech. Armentano v této souvislosti výslovně píše: „*monopolní síla je vždy výsledkem právního omezení třetí strany nikoli výsledkem ryze tržních aktivit účastníků svobodného trhu.*“³⁶ 2. sklony antimonopolní regulace chránit neefektivní soutěžitele, 3. tlak zákonů v některých případech na zvýšení koncových cen, zejména v případě cenové diskriminace a predátorských cen, 4. narušení konkurenčního mechanismu a tržní alokace výroby pomocí kontroly fúzí a jejich zakazování, 5. celkové omezení efektivity, které provází antimonopolní zákonodárství jako důsledek státních zásahů, 6. omezenost vědomostí

³⁶ ARMENTANO, D., Proč odstranit antimonopolní zákonodárství, 1.vydání, Praha, Liberální institut, 2000, s. 36.

regulátorů a soudů při uplatňování těchto zákonů, 7. arbitrábnost uplatňování těchto zákonů, 8. vadné teoretické podložení celé teorie antimonopolního zákonodárství.³⁷

V souladu s výše vyloženou teorií podnikatelského objevování uvádí I. Kirzner, že „činnosti spojené s potíráním monopolů se ukazují jako dobře myšlené, ale neobratné zasahování do činnosti trhu, které je na překážku konkurenci.“³⁸ Podobně navrhuje J. H. De Soto jiný přístup k antitrustové legislativě a uvádí, že kvůli dynamické povaze konkurence a jejímu objevitelskému charakteru „restriktivní legislativa navržená k „ochraně“ hospodářské soutěže může vést z hlediska dynamické efektivity k vysokým nákladům.“³⁹ Tyto náklady jsou důsledkem odlišného chápání samotné konkurence, protože ačkoliv se mohou ze statického pohledu jevit některá opatření jako restriktivní, z pohledu dynamické efektivity, jež tvoří jádro rakouského pojetí tržních procesů, dávají smysl a vedou k ekonomicky efektivnímu uspořádání. Konečně Bruno Leoni, poté co podrobí kritice neoklasickou teorii monopolu a teorie dokonalé a monopolistické konkurence, píše: „Na těchto planých teoriích o konkurenci a monopolu je ve skutečnosti postavena veškerá takzvaná „antimonopolní“ a „antirestriktivní“ legislativa, v současnosti tak moderní ve všech zemích. Ale je zřejmé, že takové zákony postrádají smysl, protože se zakládají na teorii, která sama postrádá základy.“⁴⁰ Tuto tradiční koncepci tak lze shrnout následujícím způsobem. Ačkoliv může na volném trhu docházet působením jevů, které mainstreamová ekonomie považuje za protisoutěžní, k negativně chápanému snížení tržní alokační efektivity a společnosti tak vznikají dodatečné náklady, antimonopolního zákonodárství přesto odmítá z toho důvodu, že jeho existence přináší ještě vyšší náklady pro společnost než jsou uvedené náklady, jež doprovází absenci takového zákonodárství.

³⁷ ARMENTANO, D., Proč odstranit antimonopolní zákonodárství, 1.vydání, Praha, Liberální institut, 2000, s. 36-38.

³⁸ KIRZNER, I., Jak fungují trhy, 1.vydání, Praha, Liberální institut, Centrum liberálních studií, Megaprint, 1998, str. 72.

³⁹ DE SOTO, J. H., Teorie dynamické konkurence, 1.vydání, Praha, CEVRO Institut a Dokořán, 2013, s. 35-36.

⁴⁰ LEONI, B., Právo a svoboda, 1.vydání, Praha, Liberální institut, 2007, s. 242.

3.4.2 Anarchokapitalistické pojetí

Druhým přístupem v rámci rakouské školy je anarchokapitalistické pojetí založené na absolutistické koncepci přirozeného práva a ekonomické teorii Murrayho Rothbarda. Rothbard odmítá neoklasickou teorii monopolní ceny a monopolu obecně. Stejně tak odmítá koncepci takzvané „spotřebitelské suverenity“ a přichází s vlastním pojmem „individuální samovláda“.

Dle jeho pojetí nelze rozlišit mezi cenou monopolní a konkurenční, pokud se jedná o výsledek aktivity a interakce tržních subjektů pohybujících se na svobodném trhu, tj. trhu bez existence státu. Rothbard tvrdí,⁴¹ že není možné rozlišit konkurenční a nekonkurenční jednání jednotlivé firmy, stejně jako nelze mluvit o stanovení monopolní ceny v případě kartelových dohod. Kartel dle tohoto názoru totiž nepředstavuje antikonenční jev, protože určuje rozsah své výroby totožným způsobem, jakým tak činí jednotlivá firma. Tedy tak, aby rozsah výroby dosáhl bodu, kdy dojde k maximalizaci jejích peněžitých příjmů. Navíc chybí jasné měřítko pro určení hranice mezi konkurenční a monopolní cenou, protože skutečnou konkurenční cenu může určit jen svobodný trh, který dle Rothbarda ze své podstaty existenci koluzních praktik připouští. Totéž platí i pro jevy, které bývají označovány jako „přirozený monopol“ či problematiku síťových odvětví. I v těchto případech se podle této teorie nejedná o monopolní situaci či defekt konkurenčního mechanismu, neexistují-li institucionální překážky vstupu do odvětví.

Tento neortodoxní přístup anarchokapitalistické teorie ke kartelovým dohodám Murray Rothbard shrnuje následovně: *„ve stanovení „monopolní ceny“ ani na jednání kartelu není nic obzvláště odsouzeníhodného ani omezujícího svobodu spotřebitelů. Založení kartelu, je-li dobrovolné, nemůže ohrozit svobodu konkurence a v případě, že je ziskové, je ku prospěchu, a nikoli ke škodě spotřebitelů. Je zcela v souladu se svobodnou společností, s vládou jednotlivce a s principem získávání peněz prostřednictvím služby spotřebitelům.“*⁴² De facto je tak jedná se o svého druhu projev a realizaci svobody sdružování jednotlivců.

⁴¹ ROTHBARD, M., *Zásady ekonomie*, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 2005, s. 461 – 497

⁴² ROTHBARD, M., *Zásady Ekonomie*, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 2005, s. 474.

Obdobně radikálně vyznívá i kritika existujícího antimonopolního zákonodárství a s ní spojená argumentace, jež srovnává antimonopolní zákonodárství se zákony nařizujícími práci a zakazujícími odpočinek. Tuto kritiku uzavírá M. Rothbard tvrzením: *„Zúžíme-li ale definici omezování obchodu na omezování obchodu druhých, pak je již jasně vidět, že na svobodném trhu nemůže docházet k žádným omezením obchodu a že je to pouze stát (nebo nějaká instituce využívající násilí), který může obchod omezit. A jednou významnou formou tohoto omezení je samotné protimonopolní zákonodárství!“*⁴³

Shrnutím je tedy možné říci, že na rozdíl od tradičního přístupu, který odmítá antimonopolní zákonodárství i přes negativní chápání protisoutěžních jevů, anarchokapitalistické pojetí díky svému odlišnému pohledu na svobodu trhu považuje za protisoutěžní pouze taková jednání a uspořádání, která jsou výsledkem státní regulace. Jakékoliv svobodné jednání soutěžitelů, ať již je dle mainstreamové ekonomie sebevíce koluzní či monopolistické, je definičně v souladu se svobodným trhem a lze jej považovat za konkurenční.

3.4.3 Přijetí volnější koncepce práva ochrany hospodářské soutěže

Odlišný a složitější postoj k problematice monopolu a kartelu ve své teorii představil F. A. Hayek. Na rozdíl od předešlých dvou přístupů odmítá jednoduchá pravidla typu laissez-faire či absolutní smluvní svobody a daleko více se zabývá okolnostmi konkrétních případů. Zároveň je patrný důraz na mimoekonomické aspekty monopolu a kartelu, jelikož, jak již bylo uvedeno výše, byl Hayek skeptický k možnosti jasného určení hranice monopolní a konkurenční ceny. Odmítal také používat jako pomůcku pro posuzování kvality konkurence modely dokonalé či monopolistické konkurence. Podobně jako ordoliberalové však bere v potaz politické a společenské aspekty ekonomické moci.

Problém monopolního postavení spočívá dle Hayeka v možnosti vykonávat donucení na ostatní účastníky trhu. K takové situaci však nedochází u každého

⁴³ ROTHBARD, M., *Ekonomie státních zásahů*, 1.vydání, Praha, Liberální institut, 2005, s.149.

monopolisty, ale je třeba rozlišovat mezi statky a službami, kde odmítnutí dodávat způsobuje existenční potíže a situacemi, kdy se jedná pouze o nepříjemnost. Hayek typizuje tyto dvě situace na příkladech slavného malíře, který odmítne někomu poskytnout své služby, a vlastníka oázy, který odepře ostatním osobám přístup k vodě. Zatímco v prvním případě zjevně chybí možnost vykonávat donucení, druhá situace poskytuje vlastníkovu prostor pro využívání takto nabyté moci. Jako řešení navrhuje Hayek povinnost zdržet se diskriminace ze strany prodejce. „*Kdykoliv existuje nebezpečí, že monopolista získá donucovací moc, bude nejprospěšnější a nejefektivnější metodou, jak tomuto zabránit, vyžadovat, aby se všemi zákazníky jednal stejně. Tj. trvat na tom, aby jeho ceny byly stejné pro všechny a zakázat jakoukoliv diskriminaci z jeho strany. Jedná se o tutéž zásadu, pomocí které jsme se naučili omezit donucovací moc státu.*“⁴⁴ Monopolní postavení, kterého bylo dosaženo kvalitou poskytovaných služeb či statků nemá být nijak postihováno. Obecně pak navrhuje pravidlo, které zakazuje každou diskriminaci, která má za účel vnutit určité tržní chování. Do této kategorie lze podřadit nejrůznější druhy vázaných prodejů, které zakazuje i současná legislativa. Hayek však vyjadřuje pochyby o vědomostech dozorčí autority a preferuje soukromoprávní charakter takových sporů. Dokonce schvaluje vznik specializovaných právních kanceláří, které by se zabývaly pouze spory tohoto druhu. Stranou uvedeného případu diskriminace pak Hayek přiznává státní moci úlohu při řešení situací, kdy monopolista zneužívá své moci, aby zabránil vstupu na trhu potencionálním konkurentům.

Co se týče samotné velikosti firmy a tržního podílu poukazuje Hayek na skutečnost, že dokud není konkurenčnímu mechanismu umožněno v tomto ohledu volně fungovat, není možné určit vhodnou výrobní a organizační strukturu. Proto Hayek volí možnost, že moc takovou strukturu určovat nemá mít žádný orgán veřejné moci. Kontrola fúzí ve smyslu soudobého práva ochrany hospodářské soutěže tak není vhodná.

V případě kartelových dohod Hayek zmiňuje úspěšnost, se kterou zformoval Shermanův zákon podnikatelské klima, kdy jsou výslovné dohody na omezení konkurence považovány za nemístné. Vyslovuje však obavu ohledně existence

⁴⁴ HAYEK, F.A., *Constitution of Liberty*, London, Routledge classics, 2006, s. 120.

obecného zákazu kartelů a potažmo mnoha nutných výjimek z tohoto zákazu, přičemž uznává, že v některých případech může být taková dohoda pro spotřebitele neškodná či dokonce prospěšná. Jako řešení proto navrhuje „*prohlásit za neplatnou a právně nevyzpytatelnou každou dohodu o omezení obchodu bez jakýchkoliv výjimek a zabránit všem pokusům prosadit je záměrnou diskriminací nebo podobně tím, že by se těm, na které se tento nátlak vykonává, dalo právo na všestranné odškodnění, jak jsme již naznačili výše.*“⁴⁵

Hayek tak na rozdíl od ostatních představitelů rakouské školy určitou podobu antimonopolního zákonodárství připouští, byť tak činí velmi opatrně a s velkými brzdami státní moci. V duchu rakouské školy svou koncepci práva ochrany hospodářské soutěže doplňuje úvahou: „*Ačkoliv si myslím, že by jedním ze záměrů rozvoje práva mělo být omezení soukromé moci nad tržním chováním ostatních a že by z toho plynuly určité prospěšné výsledky, nezdá se mi, že je to významem srovnatelné s tím, čeho by se dalo dosáhnout, kdyby se vláda zdržela toho, aby monopolům pomáhala diskriminačními pravidly nebo opatřeními hospodářské politiky.*“⁴⁶

⁴⁵ HAYEK, F.A., Právo, zákonodárství a svoboda, 1.vydání, Praha, nakladatelství Prostor, 2011, s. 457.

⁴⁶ HAYEK, F.A., Právo, zákonodárství a svoboda, 1.vydání, Praha, nakladatelství Prostor, 2011, s. 459.

3.5 Závěrečné shrnutí kapitoly

Poznatky zjištěné v této kapitole jsou pro přehlednost shrnuty v tabulce č.1.

Tab. 1 – Dělení rakouské školy z hlediska koncepce antimonopolního zákonodárství

	<i>Ortodoxní rakouská škola, L.v. Mises</i>	<i>Neorakouská škola, M. Rothbard,</i>	<i>Neortodoxní rakouská škola, F. A . Hayek</i>
<i>Zneužití monopol. postavení</i>	<i>Sporadicky může docházet ke vzniku nekonkurenčních a neefektivních tržních uspořádání, regulace je však nežádoucí</i>	<i>Každé tržní uspořádání bez zásahu státu je efektivní, regulace je nežádoucí</i>	<i>Na trhu může docházet ke vzniku dominantních subjektů i bez zásahu státu, v případě kritických statků je namístež zákonný požadavek nediskriminace</i>
<i>Kartelové dohody</i>	<i>Představují narušení konkurenčního mechanismu, nejsou vynutitelné veřejnou mocí, bez penalizace</i>	<i>Představují realizaci svobody sdružování, nenarušují konkurenci, plně legální a žádoucí</i>	<i>Představují narušení konkurenčního mechanismu, legální zákaz, povinnost náhrady škody poškozeným, případně pokuta za porušení zákazu</i>
<i>Oligopolní tržní uspořádání</i>	<i>Bez regulace, jedná se o situaci bližší konkurenčnímu stavu než stavu monopolnímu</i>	<i>Bez regulace, jedná se o situaci bližší konkurenčnímu stavu než stavu monopolnímu</i>	<i>Bez regulace, jedná se o situaci bližší konkurenčnímu stavu než stavu monopolnímu</i>
<i>Kontrola spojování</i>	<i>Bez regulace</i>	<i>Bez regulace</i>	<i>Bez regulace</i>

4. Chicagská škola a směry s ní související

Chicagská škola představuje jeden z nejvýznamnějších ekonomických směrů dnešní doby a ekonomové vycházející z její tradice jsou mj. i zakladateli ekonomické analýzy práva. Pod pojmem chicagské školy rozumíme soubor myšlenek, jejichž autoři jsou absolventy chicagské univerzity a kteří navazují na intelektuální tradici svých předchůdců a učitelů. Pro ekonomy hlásící se k tomuto směru ekonomického myšlení je typická kritika státních intervencí a důraz na co možná nejvíce svobodný trh.

Tato práce se nezabývá odlišnostmi mezi různými dílčími školami, které se z původního odkazu F. Knighta a raného M. Friedmana postupně vydělily, jelikož tyto se zabývají především ryze ekonomickými jevy a v chápání a pojetí antimonopolního zákonodárství se v podstatných rysech shodují. Tato kapitola tak čerpá jak z díla M. Friedmana, který je představitelem monetarismu, tak z díla R. Posnera, který bývá zařazován do vlastní podkategorie jakožto představitel ekonomické analýzy práva, či R. Borka, který nebývá řazen k žádné škole ekonomického myšlení, ale jehož myšlenky společně s Posnerovými formovaly soudobé pojetí antimonopolního zákonodárství chicagské školy.

4.1 Metodologie

Základní pojetí metodologie, na níž staví chicagská škola své teorie, vyložil ve známém eseji „Methodology of Positive Economics“ nositel Nobelovy ceny Milton Friedman. Friedman začíná rozdělením ekonomie jako disciplíny na pozitivní a normativní, přičemž jako původního autora tohoto dělení uvádí Johna Nevilla Keynesa. Zatímco pozitivní ekonomie představuje přísně vědeckou disciplínu v tradičním slova smyslu, tj. využívá pro tvorbu hypotéz indukce a tyto verifikuje resp. falsifikuje pomocí experimentu, normativní ekonomie je souborem myšlenek, zabývajících se tím, co by mělo být. Přirozeně proto zahrnuje hodnotové soudy jednotlivců. Dle Friedmana je pozitivní ekonomie vědou, jež je nezávislá na etických soudech či pozicích jednotlivců, protože se ze své podstaty nezabývá „tím, co by mělo být“, nýbrž „tím, co je“. Nezabývá se tedy hypotetickým stavem, jehož by bylo žádoucí z různých důvodů dosáhnout, protože tyto cíle jsou nutně výsledkem hodnotových soudů jednotlivců.

Účelem pozitivní ekonomie je oproti tomu poskytovat zobecnění, která umožňují tvořit správné předpovědi ohledně následků změn, které se odehrávají v ekonomickém systému a jako taková slovy samotného Friedmana pozitivní ekonomie „*je, nebo může být, „objektivní“ vědou přesně v tom samém smyslu, jako kterákoliv z věd fyzikálních.*“⁴⁷

Friedman odmítá tvrzení některých zejména tzv. rakouských ekonomů o nemožnosti konstrukce experimentu v oblasti sociálních věd. Dle jeho názoru se nejedná čistě o problém společenských věd, což dokládá na příkladu astronomie, která také neumožňuje provádění řízených experimentů. Dále poukazuje na skutečnost, že rozdíl mezi řízeným experimentem a neřízenou zkušeností je pouze rozdílem v intenzitě či stupni. Žádný experiment totiž není možné řídit zcela a zkušenost je vždy alespoň částečně řízena v tom smyslu, že přinejmenším část rušivých vlivů je poměrně stálých. Na základě výše uvedeného tedy odmítá využívání metodologie odlišné od klasické metody, což činí například ekonomové rakouské školy ekonomického myšlení.

Je-li tedy ekonomie vědou v tradičním slova smyslu, logicky pro tvorbu svých hypotéz potřebuje induktivně získaná data. Chicagská škola proto využívá statistiky a matematických metod, na jejichž základě vytváří modely, které mají reflektovat kauzální vztahy odehrávající se ve skutečném světě. Testem kvality takových hypotéz je pak zjevně to, zda odpovídají reálné situaci či nikoliv. S tímto souvisí i pohled chicagské školy na předpoklady, kterých je v hypotézách nutně zapotřebí, jelikož v opačném případě by bylo nemožné hypotézu kvůli množství či povaze dat vůbec zkonstruovat.

Friedman odmítá omezení ekonomie na pouhou soustavu tautologických předpokladů, které ze své povahy nepodléhají falsifikaci a poukazuje na pomýlenost a škodlivost tvrzení, „*že hypotézy nemají pouze „implikace“ ale i „předpoklady“ a že shoda těchto předpokladů s realitou je testem platnosti hypotézy odlišným od nebo dodatečným k testu skrze implikace.*“⁴⁸ Naopak uvádí, že „*relevantní otázkou, kterou je si třeba položit o „předpokladech“ teorie, není, zda jsou popisně realistické, neboť to*

⁴⁷ FRIEDMAN, M., Metodologie pozitivní ekonomie, 1. vydání, Praha, GRADA publishing a Liberální institut, 1997, s. 3.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 8.

nejsou nikdy, ale zda jsou dostatečně dobrými přiblíženými pro daný účel. A tato otázka může být zodpovězena pouze pohledem na to, zda teorie funguje, což znamená, zda poskytuje dostatečně přesné předpovědi.“⁴⁹ Podobně na tento problém nahlíží R. Posner, který namítá, že teorie, která by se ve svých předpokladech snažila o věrnou reprodukci komplexnosti empirického světa, by již nebyla nadále teorií – tedy vysvětlením toho, co ve skutečném světě probíhá – ale popisem.⁵⁰

Tento přístup pak v aplikaci na základní zákonitosti ekonomického jednání, na nichž musí stát nutně každá ekonomická hypotéza, znamená, že chicagská škola využívá předpokladu maximalizace zisku ze strany každé jednotlivé firmy a zejména pak předpokladu lidské racionality. Friedman sice výslovně uznává, že ve skutečném světě firmy ani jednotlivci nečiní složité výpočty ekonomických dat, které za jejich jednáním vidí matematický ekonom, ale tvrdí, že tyto firmy a jednotlivci se ve skutečnosti chovají tak, jako kdyby hodnoty těchto dat znaly. K demonstraci pomocí analogie pak používá známý příklad hráče biliáru, který jedná, jako kdyby byl schopen vypočtení možných cest koule, přesných úhlů odrazů atd., ačkoliv je nepravděpodobné, že by tak vědomě činil. „*Naše důvěra v tuto hypotézu není založena na víře, že biliároví hráči, a třebaš jen ti nejlepší z nich, mohou procházet či opravdu procházejí popsany proces; odvozuje se spíše z víry, že pokud by nebyli schopni tak či onak dosáhnout v podstatě shodného výsledku, nebyli by ve skutečnosti biliárovými odborníky.*“⁵¹ Podobě definuje předpoklad racionality lidského jednání i R. Posner. Racionalitu definuje jako schopnost a sklon k užívání instrumentálního uvažování k řešení a překonávání životních problémů. Vědomost takového procesu uvažování pak není nezbytně nutnou podmínkou, naopak celá řada racionálních rozhodnutí spadá do kategorie intuitivních rozhodnutí, jimž nepředcházela složitý proces vědomého vyhodnocování alternativ. V reakci na výtky ekonomů některých jiných ekonomických škol, tradičně rakouské školy ekonomického myšlení, explicitně uvádí, že se předpokladem racionality samozřejmě nepředpokládá vševědoucnost.⁵² Postačuje toliko

⁴⁹ *Ibid.*, s. 9.

⁵⁰ POSNER, R., *Economic Analysis of Law*, 7. Vydání, New York, Aspen Publishers, 2006, s. 16.

⁵¹ FRIEDMAN, M., *Metodologie pozitivní ekonomie*, 1. vydání, Praha, GRADA publishing a Liberální institut, 1997, s. 12.

⁵² POSNER, R., *Economic Analysis of Law*, 7. Vydání, New York, Aspen Publishers, 2006, s. 15.

existence schopnosti rozumového uvažování a obecná tendence k jeho užívání při každodenním rozhodování tržních subjektů.

Shrnutím lze říci, že Chicagská škola ekonomického myšlení užívá statisticky získaná data a matematické metody k tvorbě kvantitativních hypotéz, které podléhají falsifikaci a jejichž kvalita se posuzuje podle přesnosti jejich předpovědí. Předpoklady, na nichž stojí tyto hypotézy, se nesnaží co nejlépe přiblížit realitě, ale slouží pouze jako prostředek k dosažení co nejkvalitnějších hypotéz a představují užitečná teoretická zjednodušení mnohdy komplexních jevů ve skutečném světě.

4.2 Pojetí monopolu a konkurence

Chicagská škola přejímá pro účely ekonomické analýzy konkurence a monopolu klasickou cenovou teorii vycházející z Principles of economics A. Marshalla a obdobně přejímá i neoklasickou koncepci samotné konkurence a monopolu.

M. Friedman charakterizuje konkurenci jako stav, kdy „*žádný z účastníků nemůže určovat podmínky, za kterých by ostatní měli mít přístup ke zboží nebo pracovním místům.*“⁵³ V takové situaci přijímají všichni účastníci ceny jako trhem dané a nikdo nemůže vykonávat na určení ceny větší než zanedbatelný vliv, byť cena samozřejmě nadále vzniká společným působením všech těchto účastníků na trhu. V souvislosti s touto definicí bývá často uváděno jméno George Stiglera, který k ní připojil i seznam čtyř podmínek, za kterých obvykle konkurenční trh vznikne: dokonalé vědomosti, velká čísla, homogenita produktu a dělitelnost výstupu, které fakticky tvoří jádro tzv. „teorie dokonalé konkurence“. Stigler sám k těmto předpokladům uvádí, že tyto ryzí předpoklady jsou užitečné pro otázky teoretické analýzy, avšak jedním dechem dodává, že čtenář má pravdu, „*věř-li, že tyto extrémní předpoklady nejsou pro existenci konkurence nutné*“ ... „*Důvodem pro nevymezení pouze nejslabších předpokladů (nezbytných podmínek) konkurence je, že se obtížně formulují a ve skutečnosti nejsou přesně známy.*“⁵⁴

⁵³ FRIEDMAN, M., Kapitalismus a svoboda, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 1993, s. 108.

⁵⁴ STIGLER, G., The Theory of Price, 3rd edition, New York, Macmillan publishing, 1966, s. 87-88.

Monopol logicky představuje situaci opačnou ke konkurenci, slovy M. Friedmana „*monopol existuje tehdy, když má konkrétní jednotlivec nebo podnik tak dostatečnou kontrolu nad konkrétním výrobkem či službou, aby v podstatné míře určoval podmínky, za kterých k nim mají mít ostatní přístup.*“⁵⁵ Fakticky totožnou definici užívá i R. Posner, který píše, že „*monopolista je prodávající (či skupina prodávajících jednajících jako jediný prodávající), který může měnit cenu, za jakou se bude na trhu prodávat jeho produkt tím, že mění prodávané množství.*“⁵⁶

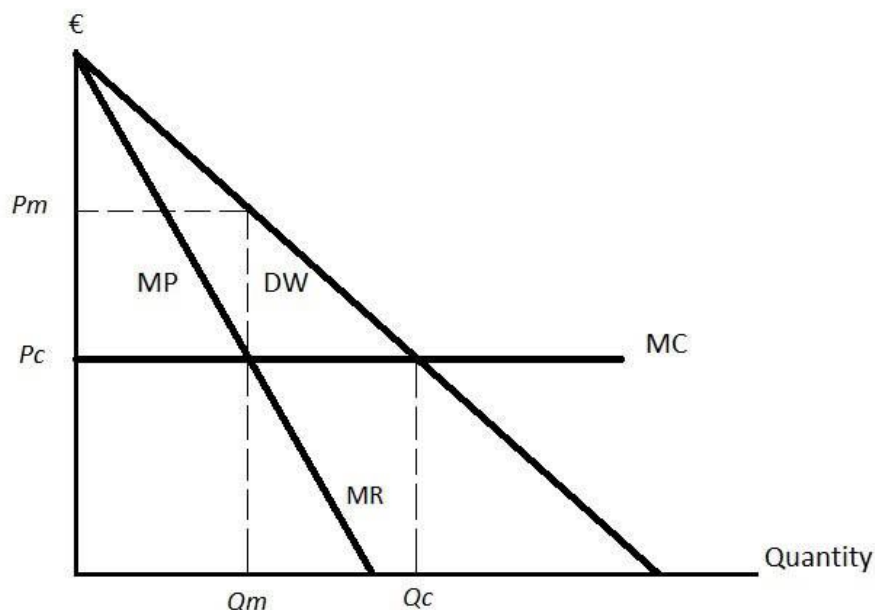
Pro ekonomickou analýzu monopolu a konkurence v dílech autorů chicagské školy je zřetelný důraz na efektivitu daného tržního uspořádání, resp. zejména pak množství výstupu a jeho snížení za monopolní situace. Nižší monopolní výstup s sebou přináší vyšší využívání substitučních statků, které by ovšem za konkurenční situace nebylo výhodné využívat, jelikož náklady na jejich výrobu jsou vyšší náklady na výrobu původního statku. Vznikají tak společenské náklady, které teorie označuje za tzv. „*deadweight loss*“ neboli náklady mrtvé váhy. Pro monopolistu samotného je ovšem výhodné nastavit výstup níže než na konkurenční úroveň, jelikož s tím spojený růst ceny pro něj znamená ve výsledku vyšší zisk, slovy R. Posnera „*bude zvyšovat cenu (či snižovat výstup – jedno implikuje druhé) dokud se mezní příjem, tj. efekt změny ceny na jeho celkové příjmy, nebude rovnat mezním nákladům. Toto je bod, v němž budou monopolistovy zisky maximalizovány.*“⁵⁷ Tato situace je ilustrována na grafu 1.1.

⁵⁵ FRIEDMAN, M., Kapitalismus a svoboda, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 1993, s. 108.

⁵⁶ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 9.

⁵⁷ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 12

Graf 1.1 Monopolní zisk a náklady mrtvé váhy

Zdroj: POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 285.
Vysvětlivky: P_m = monopolní cena, P_c = konkurenční cena, MP = monopolní zisk, DW = náklady mrtvé váhy, Q_m = monopolní množství produktu, Q_c = konkurenční množství produktu, MR = mezní výnos, MC = mezní náklady

Oblast označená písmeny DW představuje výše zmíněné náklady mrtvé váhy. V rámci chicagské školy panuje široká shoda o tom, že tyto náklady představují z hlediska společenské hodnoty čistou ztrátu. Oblast označená písmeny MP pak představuje zvýšené výdaje spotřebitelů stále ochotných daný statek zakoupit i za monopolní, tj. vyšší ceny. Fakticky se jedná o transfer bohatství od spotřebitelů směrem k výrobcům a toto je hlavní důvod, proč monopolista vůbec usiluje o monopolní postavení. Tento transfer bývá obvykle považován za společensky neutrální, ztráty spotřebitelů jsou vyváženy zisky výrobců. R. Posner ovšem nabízí zajímavou hypotézu, která z utilitárního pohledu na věc vede k odlišnému závěru. Jsou-li totiž spotřebitelé v průměru chudší než výrobci či osoby, jež výrobce ve skutečnosti vlastní, jednotka peněz je pro průměrného spotřebitele hodnotnější než pro průměrného výrobce kvůli klesajícímu meznímu užítku z příjmu. Dle této úvahy proto monopol snížil celkový užitek dokonce i tehdy, nemá-li žádný efekt na výstup a tudíž ani žádné náklady mrtvé

váhy.⁵⁸ V takovém případě pak představuje ze společenského hlediska negativní oblast nikoliv pouze DW ale DW + MP.

Mezi autory chicagské školy panuje také shoda na tom, že situace umožňující na daném segmentu trhu získávat monopolní zisky je pouze tržní anomálie, která obvykle nemá dlouhého trvání, není-li podporována patentem, jiným právním privilegiem či přímou státní pomocí. Stranou těchto případů, kdy dochází ke vzniku monopolu působením ryze právních nástrojů či jednáním orgánů veřejné moci, může docházet i k situacím, kdy k delší trvanlivosti monopolního postavení vede sama povaha daného statku či mimořádná ekonomická kvalita výrobce. Mainstreamová ekonomická teorie tyto jevy běžně označuje jako přirozený monopol, resp. monopol založený na efektivitě či monopol ekonomické síly. V takových případech může i za absence uvedených protisoutěžních jednání orgánů veřejné moci monopolní situace přetrvávat po delší dobu.

R. Posner nabízí bližší vysvětlení toho, co chicagská teorie rozumí pod pojmy přirozeného monopolu a monopolu založeného na efektivitě. „*Náklady monopolisty mohou být o tolik nižší než náklady nově vstupujícího na trh, že monopolní cena je nižší než cena, kterou by musel nově vstupující účtovat, aby pokryl své náklady.*“⁵⁹ Totéž dle Posnera platí i pro situace, kdy sice monopolní cena postačuje k pokrytí nákladů nově vstupujícího, který ale ví, že v případě že by k jeho vstupu skutečně došlo, monopolista může z důvodu své vyšší efektivity snížit cenu tak, aby byla nižší než náklady vstupujícího. „*Monopol může být také stálou okolností trhu z toho důvodu, že jediný prodejce dokáže dodávat celému trhu za nižší ceny, než vícero prodejců; to je to, co je nazýváno „přirozený monopol.“*“⁶⁰

Sám Milton Friedman vymezuje obecně zdroje monopolu poměrně stručně jako trojího druhu. Zaprvé jsou to technické okolnosti, kam řadí jak přirozený monopol, tak monopol založený na vysoké efektivitě. Zadruhé sem patří přímá a nepřímá vládní pomoc – kterou stejně jako ostatní liberálně smýšlející autoři nejen chicagské školy

⁵⁸ POSNER, R., *Economic Analysis of Law*, 7. Vydání, New York, Aspen Publishers, 2006, s. 285.

⁵⁹ POSNER, R., *Economic Analysis of Law*, 7. Vydání, New York, Aspen Publishers, 2006, s. 282

⁶⁰ *Ibid.*

odmítá principiálně. Poslední případ představují soukromé tajné dohody, terminologií antimonopolního práva nazývané kartelové dohody.⁶¹

Výše vyložené představuje teoretický základ ekonomické analýzy konkurence a monopolu v dílech autorů chicagské školy. Je však nutno poznamenat, že titíž autoři uvádí, že pro účely antimonopolního zákonodárství a funkční pro-soutěžní politiku je vhodné chápat význam základních pojmů odlišně od ryzích ekonomických konceptů či tyto koncepty brát pouze jako pomůcku. Robert Bork při výkladu pojmu konkurence uvádí v souvislosti s ryzími kategoriemi a pojmy ekonomické analýzy a zejména pak předpoklady tzv. teorie dokonalé konkurence, že *„toto je nesmírně užitečné jako model pro ekonomickou teorii, ale jakožto cíl práva naprosto k ničemu. Model záměrně nebere v potaz technologii (v nejširším slova smyslu), která brání skutečným trhům v přiblížení se modelu.“* ... *„Ekonomický model dokonalé konkurence nebyl nikdy zamýšlen jako cíl politiky a je základní chybou, ačkoliv extrémně rozšířenou chybou, se domnívat, že trhy nepracují efektivně, odchýlí-li se od tohoto modelu. Jak uvidíme, antitrust musí používat model a jeho implikace jako vodítka k uvažování nad skutečnými trhy, ale ryzí model nesmí být nikdy zaměňován s „konkurencí“, jež si přejeme zachovat a chránit.“*⁶²

Podobně uvažuje nad pojmem konkurence i R. Posner, který uvažuje nad konkurencí spíše jako nad prostředkem k dosažení hlavního cíle, a tím je efektivita. *„Z tohoto úhlu pohledu na antimonopolní zákonodárství,“* píše, *„je konkurence chápána jako stav, který dobře slouží zájmům spotřebitelů, spíše než proces soupeření, který je oslabován eliminací jednotlivých soupeřů, byť i nepatrných.“*⁶³ Výslovně také uvádí, že *„hlavním cílem antimonopolního zákonodárství je efektivita, konkurence je však cílem nepřímým, který bude často dostatečně blízko tomu hlavnímu na to, aby umožnil soudům nepátrat po ničem dalším.“*⁶⁴

Stejně tak i R. Bork navrhuje přijetí alternativního obsahu těchto pojmů pro účely antimonopolního zákonodárství. Pojmem konkurence rozumí určitou teoretickou zkratku, popisující jakýkoliv a každý stav tržního uspořádání, kdy není možné dosáhnout stavu vyšší efektivity (ve smyslu zvýšení spotřebitelského blahobytu) pomocí

⁶¹ FRIEDMAN, M., Kapitalismus a svoboda, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 1993, s. 115-118.

⁶² BORK, R., The Antitrust Paradox, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 59-60.

⁶³ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 28-29.

⁶⁴ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 29.

soudního či správního rozhodnutí. Analogicky pak pojmy monopol a omezení soutěže popisují situace, kdy je možné pomocí rozhodnutí orgánu veřejné moci nastolit pro spotřebitele příznivější tržní uspořádání. Konečně o jednání vedoucí k monopolizaci (orig. „to monopolize“) či účast v nekalé soutěži či protisoutěžních koluzních jednáních se jedná v případech, kdy soutěžitel užívá praktik nepříznivých či přímo nepřátelských ke spotřebitelskému blahobytu⁶⁵

Chicagská škola tedy pro ekonomickou analýzu konkurence a monopolu obecně používá ryzí koncepty, jakými jsou například teorie dokonalé konkurence či neoklasické pojetí monopolní ceny. Avšak její autoři zabývající se ekonomickou analýzou práva a právem samotným navrhuji pro účely samotného zákonodárství a praktické každodenní politiky chápat pod těmito dvěma pojmy stavy od ryzích ekonomických konceptů odlišné. Takové, které umožní maximalizovat tržní efektivitu resp. spotřebitelský blahobyt a zároveň budou uchopitelné pro soudní praxi. Pro všechny výše uvedené autory je pak společný důraz na efektivitu jako výsledek konkurenčního mechanismu a nikoliv nutně na konkurenci jako cíl sám o sobě. Jak R.Bork tak i R. Posner ostatně uvádí, že v případech, kdy slouží zájmům spotřebitelů monopolní uspořádání daného trhu, je lepší ponechat takové uspořádání tak, jak je, a nesnažit se pomocí antimonopolního zákonodárství nastolit stav jiný, byť by tento nový stav měl více vzájemných konkurentů, jelikož by ve výsledku došlo k újmě na spotřebitelském blahobytu či efektivitě daného trhu jako celku. Toto je velmi podstatné pro vymezení přístupu ke všem dílčím odvětvím antimonopolního zákonodárství, zejména pak ke spojování soutěžitelů.

⁶⁵ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 60.

4.3 Oligopol, koluze, kartely

Soudobé myšlení v rámci tradice chicagské školy se vyznačuje specifickým pojetím jevů souvisejících s jednáním ve shodě více soutěžitelů a teoreticky i prakticky nejednotným přístupem k jevu oligopolu obecně. V rámci této školy ekonomického myšlení lze identifikovat dva možné přístupy k problematice oligopolní ceny neboli tacitní koluze.

4.3.1 Přijetí teorie oligopolu a konceptu tacitní koluze

Část autorů (např. R. Posner) přijímá klasickou teorii oligopolu tak, jak ji rozpracoval G. Stigler ve svém díle *The Theory of Price*. V souladu s klasickou cenovou teorií představuje oligopol, tedy trh s několika málo firmami, jev, který vede tyto subjekty k nahrazení konkurenčního boje určitou formou spolupráce, která ve svém důsledku vede ke snížení výstupu, což je dle výše vyloženého pojetí efektivity a konkurence nežádoucí jev, jemuž má antimonopolní zákonodárství zabránit. Stigler uvádí, že „*lze předpokládat, že oligopolisté budou obecně spolupracovat, bude-li jim to právo umožňovat.*“ „*V případě, že je taková spolupráce obecně zakázána, se bude bez ohledu na takový zákaz také příležitostně objevovat.*“⁶⁶ Obdobně chápe vliv oligopolního uspořádání na tržní cenu R. Posner, který avšak namísto pojmu „*oligopoly pricing*“ užívá pojmu „*tacit collusion*“, explicitně však uvádí, že se obsahově jedná o totéž. Posner poukazuje na skutečnost, že na oligopolním trhu jsou na sobě jednotliví prodávající při určování svých cen více závislí, jelikož daleko více pocítují případná snížení ceny než prodávající na trhu konkurenčním. Jelikož totiž prodávající na vysoce koncentrovaném trhu očekává na své případné snížení ceny brzkou reakci svých rivalů, která rychle vynuluje jeho zisky z takového snížení, bude mít tento prodávající na koncentrovaném trhu menší tendenci iniciovat snížení ceny než jeho protějšek na atomizovaném trhu. To činí oligopolisty při stanovování cen na sobě vzájemně závislými, jsou tudíž „*interdependentní*“: Jejich rozhodnutí o cenách jsou částečně založena na předvídání reakcí ostatních soutěžitelů na tyto rozhodnutí. Výsledkem je

⁶⁶ STIGLER, G., *The Theory of Price*, 3rd edition, New York, Macmillan publishing, 1966, s. 225.

tendence vyhýbat se výraznější cenové konkurenci a následná cenová rigidita, jež může vést k dlouhodobě vyšším cenám pro spotřebitele.⁶⁷

V tomto pojetí představuje problém oligopolní ceny pouze specifický případ takzvaného „collusive pricing“, kam lze podřadit jak explicitní koluzi, mj. kartelové dohody, tak právě koluzi tacitní, tj. jednání ve shodě bez předchozího ujednání. To, zda bude na koncentrovaném trhu docházet ke koluznímu jednání, ať již v podobě tradiční kartelové dohody či pouze jako tacitní koluze, záleží na výsledku cost-benefit analýzy účastníků této potencionální koluze. „*Rozhodnutí racionální firmy účastnit se koluze, ať již explicitně či tacitně, je založeno na porovnání potencionálních zisků firmy a nákladů koluze zahrnujících očekávané náklady z potrestání. Zkoumáním faktorů, které se podílejí na soukromých výhodách a nákladech koluze, můžeme identifikovat podoby tržního uspořádání, v nichž je pokus o koluzi pravděpodobný a množství komunikace, které je zapotřebí, aby pokus uspěl. Můžeme být dokonce schopni identifikovat specifické ekonomické symptomy efektivní koluze.*“⁶⁸

Posner dále nabízí několik vodítek pro identifikaci trhů náchylných k výskytu koluzního jednání: 1. trh koncentrovaný na straně prodávajících, 2. absence drobných okrajových prodávajících, 3. neelastická poptávka i za konkurenční ceny, 4. vstup do odvětví trvá dlouho, 5. nízká koncentrace na straně kupujících, 6. standardizovaný produkt, 7. netrvanlivost produktu, 8. hlavní firmy prodávají na stejném stupni distribučního řetězce, 9. vyšší význam cenové než necenové konkurence, 10. vysoký poměr fixních nákladů ku nákladům variabilním, 11. obdobná struktura nákladů a výrobních procesů, 12. statická či časem klesající poptávka, 13. možnost rychle měnit ceny, 14. užívání zapečetěných nabídek, 15. lokálnost trhu, 16. kooperativní praktiky, 17. dosavadní antimonopolní rejstřík daného odvětví trhu.⁶⁹

Tyto ukazatele mají poskytovat pomocná vodítka pro antimonopolní orgány při selekci trhu, na který se mají při výkonu své dozorčí činnosti zaměřit. Jak bude později vyloženo v oddíle této kapitoly zabývající se čistě kartelovými dohodami, tato větev myšlení chicagské školy dává přednost ekonomické analýze a přístupu k identifikaci

⁶⁷ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 56.

⁶⁸ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 60-61.

⁶⁹ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 69-79.

protisoutěžních jednání před klasickými nástroji trestního či obecněji veřejného práva, které tito autoři označují souhrnně jako „cop and robber approach“.

Posner si je vědom kontroverze tohoto přístupu a výslovně varuje před jeho příliš horlivou či důslednou aplikací. Poskytuje proto také ilustrativní výčet čtrnácti typů ekonomické evidence, které mají pomoci prokázat, zda na konkrétním trhu dochází či nedochází ke koluzivnímu jednání. Řadí mezi ně například stálost relativních tržních podílů, výměnu cenových informací mezi soutěžiteli, identické nabídky prodávajících či rozšířenou cenovou diskriminaci na trhu. *„Každý z těchto druhů evidence může být náchylný k takovému či onakému druhu kritiky, která by za absence ostatních druhů evidence mohla být přesvědčivá; z toho však nevyplývá, že by tato kritika měla přesvědčit zodpovědného vyšetřujícího nebrat v potaz uniformní implikace čtrnácti různých testů koluzivního jednání.“*⁷⁰

4.3.2 Odmítnutí teorie oligopolu a konceptu tacitní koluze

Opačný názor zastává R. Bork, který podrobuje celou teorii oligopolu a tacitní koluze kritice a odmítá její závěry. Teorii oligopolu jako celek považuje totiž za příliš spekulativní. *„Ve skutečnosti říká jen o málo více než to, že v případě, že by několik prodávajících, kteří okupují většinu trhu, bylo schopných jednat ve shodě, bez koluze, mohli by dosáhnout výsledků v míře výstupu a cen velmi podobných, jakých by za stejných nákladů a poptávky mohl dosáhnout monopolista.“*⁷¹ Teorie nám proto neposkytuje žádná vodítka pro určení reálné podoby proti-oligopolní politiky, protože neříká, kdy tímto škodlivým způsobem jednají či mohou jednat, což jsou věci, které jsou pro konstrukci takové politiky stěžejní. Dle Borkova názoru se proto spíše než o teorie jedná o tautologii.

Na několika příkladech z amerického průmyslu poukazuje na skutečnost, že i na trzích, kde se pohybovalo malé množství prodávajících, měly výsledky tendenci se blížit konkurenční spíše než monopolní úrovni ceny. Typicky se jedná o americký automobilový trh, kde se pohybovala v předemtné době, tj. v letech 1946 – 73, (kniha

⁷⁰ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 99.

⁷¹ BORK, R., The Antitrust Paradox, 1st edition, New York, Basic Books, Inc., s. 179 - 180.

byla vydána roku 1978) pouze čtveřice velkých domácích hráčů a přesto v rozporu s teorií oligopolu docházelo k velmi výrazným změnám ve struktuře tržních podílů a tržních cen.

Obdobně odmítá tvrzení ohledně vyšší míry necenové konkurence na úkor cenové za oligopolní situace. „*Existují alespoň tři důvody se domnívat, že produktová rivalita je znakem konkurence. Za první vytváří produktová rivalita tolik proměnných, že znemožňuje stabilitu oligopolního míru. Za druhé je produktová rivalita způsobila ujídat zisky pohybující se nad konkurenční hladinou stejně jako rivalita cenová. Za třetí je produktová rivalita prominentním znakem odvětví, která zjevně nejsou strukturálně koncentrovaná.*“⁷²

Navíc Bork zpochybňuje tendence firem těžit ze samotného oligopolního uspořádání. Dle jeho názoru svědčí o nízké užitečnosti oligopolu jakožto způsobu, jakým lze získávat monopolní marže, už pouhá skutečnost, že i firmy na oligopolním trhu podstupují vysoké riziko a účastní se kartelových dohod. Právní rizika s koluzí spojená a náklady a úsilí nutné pro její účinnou konspirativní realizaci by totiž jinak vedly k preferenci relativně hůře postižitelného oligopolního uspořádání. To, že firmy ochotné ke koluznímu jednání považují pouhé oligopolní uspořádání za slabou náhražku, jež přináší minimum výhod, které jsou cílem klasického otevřeného koluzního jednání, např. kartelové dohody, svědčí dle Borka o tom, že je oligopolní tržní uspořádání svým fungováním bližší konkurenci, než monopolu.⁷³ Koncept tacitní koluze, tj. koluze bez komunikace mezi zúčastněnými stranami, pak odmítá jako ve skutečnosti ještě více neefektivní metodu kooperace soutěžitelů. „*Jelikož je ve skutečnosti tacitní, nekomunikovaná dohoda ještě daleko křehčí než neustále komunikovaná a spravovaná dohoda, jakákoliv odchylka od ideálních podmínek bude mít daleko destruktivnější následky pro oligopolní chování.*“⁷⁴

Tento přístup tedy teorii oligopolu odmítá a považuje situace, kdy se na trhu pohybuje pouze malé množství prodávajících za situaci bližší konkurenci než monopolu a to jak teoretickými předpoklady, tak reálnými výsledky. Tržní struktura je v takovém

⁷² BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 187.

⁷³ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 183.

⁷⁴ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 185.

případě výsledkem efektivity jednotlivých subjektů a antimonopolní zákonodárství by se proto nemělo potlačováním oligopolu zabývat.

4.3.3 Horizontální kartelové dohody

V případě horizontálních kartelových dohod, tj. explicitních koluzních jednání mezi konkurenčními soutěžiteli, panuje v rámci chicagské školy vyšší míra shody než u předchozího bodu. Typicky se jedná o případy kartelových dohod, které směřují k rozdělení trhu či fixaci cen, a shoda na jejich negativním dopadu pro třetí strany je prakticky stoprocentní. Tyto dohody představují způsob, jakým lze omezit výstupní množství produktu na trh a zvýšit tak cenu produktu. Prakticky se tak jedná o situaci výše vyložené teorie monopolu jen s tím rozdílem, že monopolistou zde není jediný soutěžitel, ale jsou jím společně smluvní strany kartelové dohody, či jejich sdružení.

V určitém smyslu volnější pojetí kartelové dohody a její regulace nabízí R. Bork. Tvrdí, že tehdejší praxe antimonopolního zákonodárství (tj. od roku 1890 do roku 1973) byla sice v oblasti kartelových dohod úspěšná a vytvořila stabilní základ amerického antitrustu, ale že by bylo vhodné přezkoumat pravidlo *per se* ilegality kartelových dohod, jelikož některé dohody o spolupráci mezi soutěžiteli mohou sledovat i jiné cíle než jen rozdělení trhu a fixaci cen a takové dohody mohou přinášet příznivé výsledky jak pro soutěžitele, tak pro blahobyt spotřebitelů. „*Pravidlo by mělo být přeformulováno tak, že fixovat ceny či rozdělovat trh (či eliminovat vzájemnou rivalitu jakýmkoliv jiným způsobem) je ilegální per se pouze tehdy, je-li takové omezení „holé“ – tj. pouze tehdy není-li pomocnou součástí kooperativní produktivní aktivity smluvních stran.*“⁷⁵ Dle Borka existují dvě polární situace pro jev spolupráce mezi potencionálními soutěžiteli. Těmi jsou „holý“ kartel na straně jedné a sdružení či založení společnosti (orig. partnership) na straně druhé. Zatímco v prvním případě dochází pouze k eliminaci vzájemné konkurence, druhý případ sice také představuje situaci, kdy se vícero osob dohodne na rozdělení aktivit a omezení vzájemné rivality, tímto však sledují jiný cíl, kterým je sdružení bohatství za účelem vytvoření úspěšného

⁷⁵ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 263.

podniku a zvýšení produkční efektivity. Bork tímto otevřeně navazuje na teorii soudce Tafta vyloženou ve známém judikátu *Addyson Pipe & Steel*.

Právní ilustraci toho, jak tato doktrína funguje v praxi, poskytuje judikát Nejvyššího soudu *Goldfarb v. Virginia state bar*. V tomto případě byl u soudu napaden tabulkový ceník bar association (svého druhu obdoba ČAK) státu Virginia, který stanovoval jednotné ceny pro všechny členy organizace. Nejvyšší soud žalobě vyhověl a ceník zrušil právě pro rozpor s oddílem I. Shermanova zákona, tj. dle názoru soudu se jednalo o kartelovou dohodu, zatímco dohoda o ceně v rámci partnership (v poměrech právního řádu ČR nejbližší ekvivalent představuje pravděpodobně v.o.s.) přirozeně v souladu se zákonem je. Slovy Borka „*by rozdíl mezi cenovou fixací v rámci integrované ekonomické jednotky a konkurenty, kteří mezi sebou nemají žádnou integraci výrobních aktivit, mohl jen stěží být jasnější.*“⁷⁶ Pro posuzování dokonce i tzv. tvrdých kartelů je tak zapotřebí vždy brát v potaz potenciální vzájemnou integraci výrobních aktivit a s tím spojený přínos daného kooperativního jednání z hlediska ekonomické efektivity. *Per se* pravidlo illegality se uplatní pouze pro uvedené „holé“ dohody, tj. takové, které s sebou nepřináší žádné zvýšení výrobní efektivity.

Naproti tomu Posner volí striktnější koncepci antimonopolního zákonodárství, která využívá tzv. jednotné teorie koluzní ceny. V souladu s teorií tacitní koluze vyloženou v předešlém oddíle ve své podstatě neguje tradiční důraz na vyšetřování možné komunikace mezi soutěžiteli a horizontální kartel chápe jen jako jeden z možných případů koluzního jednání, které má právo potlačovat *per se*, vede-li takové jednání k cenové fixaci či rozdělení trhu (a ve svém důsledku tak ke snížení výstupu a efektivity). Zajímavost představuje aplikace této teorie na problematiku výměny informací mezi přímými konkurenty. Navrhované pravidlo ve svém jádru pracuje právě s touto analýzou – jedná-li se o trh náchylný ke koluzi, či byla-li koluze prokázána, je taková výměna informací ilegální *per se*, zejména v případech informací o okolnostech nabídky či poptávky. V opačných případech se považuje za legální, jakožto prostředek lepší koordinace tržních subjektů.⁷⁷ Se změnou tradičního přístupu vyšetřování kartelových dohod, který označují autoři chicagské školy jako „cop and robber

⁷⁶ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 265.

⁷⁷ POSNER, R., *Antitrust Law*, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 169

approach“, tj. stíhání kartelových dohod, resp. jejich aktérů prostředky trestního práva, je spojen Posnerův návrh na posuzování kauz pomocí ekonomické analýzy.

„Ekonomická data je možné využít k identifikaci vážnějších omezení výstupu zapříčiněné ať již explicitní či tacitní koluzí a to identifikací trhů, jejichž charakter vytváří předpoklady pro cenovou fixaci – jinými slovy trhy, kde má hledání důkazů o cenové fixaci nejvyšší šanci uspět – a aplikací určitých testů na podezřelé trhy, aby bylo určeno, zda je skutečně tržní cena výrazně nad konkurenční úrovní.“⁷⁸

Pro oba uvedené autory a celou chicagskou školu obecně je tedy společné schválení postavení cenové fixace a rozdělování trhu mimo zákon. Její autoři se však rozcházejí v tom, zda má existovat možnost právně se tomuto zákazu ve vybraných případech vyhnout (zejména tehdy, kdy taková omezení tvoří pouze vedlejší produkt sledování hlavního cíle, tj. vyšší efektivity), či zda mají být tyto praktiky stíhány vždy a všude, bez ohledu na potencionální přínosy, které by byly s takovými dohodami spojeny.

4.3.4 Vertikální kartelové dohody

Až na drobné odchylky přistupuje chicagská škola jednotně k problematice tzv. vertikálních kartelů, tj. dohod mezi soutěžiteli, kteří jsou na různé úrovni trhu, typicky mezi výrobcem a distributorem. Nejčastěji jsou takovými dohodami ujednání o prodejní ceně (resale price maintenance), teritoriální exkluzivitě či závazek exkluzivního odběru od daného výrobce.

V rámci myšlení chicagské školy lze vypožorovat jasnou tendenci k odmítnutí per se zákazů dohod tohoto typu. R. Bork dokonce doslova tvrdí, že *„každé vertikální omezení by mělo být naprosto legální“⁷⁹*, a odmítá omezování smluvní svobody v případě vertikálních dohod úplně. Dle této koncepce samotné určení prodejní ceny, za níž mohou distributoři produkt nabízet, či oblasti, kde mohou produkt nabízet, nemůže nikdy vést k získání monopolního zisku, jelikož nevede nikdy k omezení výstupu. Naopak určení prodejní ceny omezuje problematiku free ridingu mezi různými distributory, kdy ti z nich, kteří by při prodeji využívali dodatečné služby (lepší promo

⁷⁸ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 55.

⁷⁹ BORK, R., The Antitrust Paradox, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 288.

akce, vystavování či vysvětlování kvalit daného produktu) by byli postupně vytlačeni těmi, kteří nevyužívají žádné takové dodatečné služby, a tak mohou nabízet produkt za nižší cenu. Určení prodejní ceny tak v důsledku funguje jako možnost výrobce stanovit určitý standart při distribuci daného produktu.

Obdobně chápe tento přístup i problematiku smluv o výlučné distribuci. „*Po pravdě se zdá, že nikdy neexistoval jediný případ, kdy by smlouvy o exkluzivní distribuci či takové požadavky prokazatelně poškodily konkurenci. Prodávající, který chce exkluzivitu, za ni musí kupujícímu něco nabídnout.*“⁸⁰ V takových případech se zpravidla jedná o zajištění dodávky produktu a eliminaci nákladů spojených s jeho nákupem a prodejem. Dle Borka se jedná díky eliminaci těchto nákladů o přechod k efektivnějšímu uspořádání a takové jednání by mělo být vždy v souladu s právem.

Totéž uvádí v kapitole o per se zákaz dohod o prodejní ceně a teritoriální exkluzivitě i R. Posner, který píše: „*Per se pravidlo zákazu určení prodejní ceny přetrvává. Jedná se o smutnou chybu. Neexistuje žádný teoretický či empirický důkaz o tom, že tato praktika byla obecně protisoutěžní.*“⁸¹ Stejně jako Bork i Posner chápe tyto praktiky jako způsob, jakým zabránit free-ridingu mezi jednotlivými distributory a stanovit určitý standart prodeje a sním souvisejících služeb daného produktu. Na rozdíl od Borka ovšem připouští možnost situace, kdy taková praktika v důsledku povede ke snížení blahobytu spotřebitelů. „*Ačkoliv není zřejmé, proč by právo mělo zakazovat praktiku sloužící k potlačování problémů free-ridingu, nelze prokázat, že by určení prodejní ceny skutečně vedlo ke zvýšení ekonomického blahobytu.*“⁸² Typicky se jedná o situaci, kdy ustanovení jednotné prodejní ceny povede k její vyšší úrovni než na jaké by byla za absence takové dohody. V takovém případě může dojít k tomu, že klesne spotřebitelský přebytek ve prospěch zisku výrobce. Tento postřeh ovšem nepromítá do žádného návrhu regulace. Ta by dle něj dosahovala nežádoucího rozměru.

Zákaz dohod o exkluzivitě pak Posner odmítá s tím, že „*dohody o exkluzivitě mohou napomáhat efektivně tím, že zvýší pravděpodobnost, že distributor využije k podpoře značky výrobce co nejlépe svých schopností namísto jejího nahrazování*

⁸⁰ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 309.

⁸¹ POSNER, R., *Antitrust Law*, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 189.

⁸² POSNER, R., *Economic Analysis of Law*, 7. Vydání, New York, Aspen Publishers, 2006, s. 308.

*lacinými náhražkami a (ve svém důsledku) může pomoci bránit pirátství při prodeji předmětů duševního vlastnictví, které způsobuje vážné obavy na trzích s předměty duševního vlastnictví.*⁸³

4.4 Zneužití dominantního postavení

S existencí monopolní tržní síly spojují autoři chicagské školy kromě možnosti získávat monopolní marži také příležitost jednat takovým způsobem, aby bylo dané postavení udrženo po co nejdelší dobu či k jeho využití i na jiných trzích. Tyto praktiky tedy bývají označovány buď jako vylučovací nebo jako vykořisťovací a jedná se typicky o cenové predátorství, vázané obchody či odmítnutí dodávat, případně bojkot.

4.4.1 Predátorské ceny

Cenové predátorství představuje jednu z historicky nejznámějších praktik, které se staly cílem antimonopolního zákonodárství. Autoři chicagské tradice nicméně samotnou teorii predátorských praktik kritizují a poukazují na některé její vadné aspekty. Predátorské ceny se využívají k eliminaci konkurence a následně tak získání či udržení monopolního postavení na daném trhu. Tyto ceny musejí být nastaveny tak, aby byly tzv. podnákladové. V jazyce chicagské teorie za podnákladové ceny považují ceny pod úrovní mezních nákladů v krátkodobém a dlouhodobém horizontu (R. Posner) či průměrných variabilních nákladů (R. Bork).

Shoda mezi autory panuje na tom, že podnákladové ceny může využívat vždy jen monopolista, který se snaží udržet své monopolní postavení na daném trhu, nikdy pak konkurent, který se snaží monopolní postavení teprve získat. To je zapříčiněno charakterem trhu, na němž má k predátorství docházet, jelikož je toto jednání vedeno motivací získat budoucí monopolní postavení, je nevhodné tímto způsobem jednat na trhu, který je ze své podstaty konkurenční, tj. typicky nemá žádné či žádné podstatné bariéry vstupu. V takovém případě se konkurence po eventuálním zvýšení cen zpět na rentabilní úroveň opět bez delší prodlevy vrátí. Jako taktika nabytí monopolního

⁸³ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 230.

postavení jsou tak podnákladové ceny nevhodné. Jinak je tomu v případě udržení monopolního postavení, kde si lze představit, že monopolista má potencionální možnost a motivaci po určitou dobu snášet ztráty s vidinou budoucích monopolních marží. V tomto bodě však nepanuje mezi autory chicagské školy shoda. Jak R. Bork tak R. Posner shodně tvrdí, že náklady, které by monopolista musel vynaložit na důsledné či dlouhodobé udržení podnákladových cen jsou enormně vysoké již ze samotné podstaty daného monopolního postavení – monopolista ponese daleko vyšší náklady než konkurent, který má být eliminován, jelikož s tím, jak se snižuje tržní podíl konkurenta, monopolista musí rozšiřovat výrobu či poskytování služeb a ztráty tímto způsobené dále narůstají. Tato taktika tedy nepředstavuje racionální možnost eliminace konkurence a Bork zde uzavírá svou analýzu predátorských cen s tím, že *„zde prezentovaný teoretický argument ukazuje, že existence predátorských podnákladových cen je nanejvýše nepravděpodobná a pokusy jí postavit mimo zákon pravděpodobně ublíží spotřebitelům více než opuštění těchto pokusů.“*⁸⁴

Posner však ve své analýze pracuje i s možností, že monopolista může využívat možnosti své konkurenty odradit samotnou hrozbou nastavení podnákladových cen, jelikož podaří-li se mu přesvědčit potencionální vstupující na trh, že je ochoten nést ztráty z podnákladových cen, udrží si monopolní postavení prakticky zadarmo. *„Z toho vyplývá paradox, že někdy může být pro predátora racionální strategií přesvědčit potencionální vstupující, že je iracionální a tudíž vytrvá v predátorské kampani i tehdy, když jeho ztráty přesáhnou očekávané zisky.“*⁸⁵ Navrhuje tedy používání dvoufázového testu – žalobce musí prokázat, že žalovaný má monopolní moc a že daný trh má charakter vhodný pro využití predátorský cen. V případě prodávání pod úrovní mezních nákladů v dlouhodobém měřítku je test navíc doplněn povinností prokázat záměr eliminovat konkurenta.

⁸⁴ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 155.

⁸⁵ POSNER, R., *Antitrust Law*, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 212.

4.4.2 Vázané obchody

Vázané prodeje, (anglicky „tie-ins“) a tzv. bundling, někdy také označovány souhrnně pojmem „junktimace“, představují další způsob zneužití dominantního postavení. Jedná se o situace, kdy soutěžitel s dominantním postavením spojuje prodej produktu či služby se současným nákupem jiného produktu či služby, které s požadovaným produktem věcně či podle obchodních zvyklostí nesouvisí. Typicky se jedná o příslušenství či služby k požadovanému produktu. Chicagští autoři se shodují na tom, že výsledkem těchto jednání není primárně omezení hospodářské soutěže či vyloučení konkurentů z daného trhu, ale že se v jádru spíše jedná o vykořisťující praktiky, které mají charakter cenové diskriminace a umožňují tak účtovat různým kupujícím odlišné ceny v souvislosti s elasticitou jejich poptávky a tudíž cenou, jež jsou ochotni za dané plnění zaplatit.

Od této klasifikace se pak odvíjí i následný přístup k těmto jevům u různých autorů. Zatímco v případě, že cenová diskriminace je chápána jako ve své podstatě prokonkurenční jev, který představuje cestu ke zvýšení tržní efektivity pro firmy i spotřebitele (takto ji chápe například R. Bork), stávají se vázané obchody oblastí, jíž se právo ochrany hospodářské soutěže nezabývá, resp. je považuje za naprosto legální. *„Zdá se být dostatečně zřejmé, že vázané obchody využívané k dosažení úspor z rozsahu, nediskriminačního měření užívání a efektivní technologické interdependence, jsou výhodné nikoliv jen pro firmu, ale i pro spotřebitele. Cenová diskriminace ... by stejně tak by měla být klasifikována jako zvyšující efektivitu v prospěch spotřebitele.“⁸⁶*

K opačnému výsledku vede přijetí hypotézy, že cenová diskriminace společnosti přináší dodatečné náklady spojené s monopolizací a lze ji tak chápat jako nežádoucí jev. K tomuto závěru dochází například R. Posner, který píše, že jak bundling tak samotné vázání prodeje může principiálně vyloučit stejně či dokonce i více efektivního vstupujícího na trh tím, že ho bude nutit vstoupit se složitějším produktem, než by vstupoval za absence těchto jevů. Intenzita tohoto dopadu se bude lišit podle charakteru dotčeného trhu. V případech, kdy je takový vstup rizikový a tudíž nákladnější (namísto pouhé nutnosti většího kapitálu za stejných průměrných nákladů), může dojít ke

⁸⁶ BORK, R., The Antitrust Paradox, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 381.

zpomalení nástupu nových soutěžitelů či k jejich úplnému odrazení. V případě bundlingu se navíc připojuje dopad na koncového spotřebitele, protože chce-li zbytek balení („bundlu“), bude se zdráhat zaplatit dvakrát za jeden z obsažených produktů, k čemuž by de facto došlo, kdyby si měl tento produkt koupit i od jiného výrobce.⁸⁷ Soudy tak při hodnocení legality konkrétního případu použijí obdobný test monopolní moci a charakteru trhu jako v případě predátorských cen.

4.4.3 Odmítnutí dodávat, bojkot

Smluvní svoboda představuje základní stavební kámen tržní ekonomiky a jako k takové k ní přistupuje i chicagská škola. Rozhodnutí zda v konkrétním případě kontrahovat tedy má co nejvíce spočívat na svobodné vůli smluvních stran. Navíc možnost odmítnout spolupráci slouží stranou ryze ekonomického hlediska fungování jednotlivé firmy často jako disciplinární nástroj trhu, který podporuje poctivý obchodní styk a dodržování obchodních zvyklostí. Možnost postihovat taková rozhodnutí o odmítnutí spolupráce je tak viděno prizmatem chicagské školy kontroverzním právním nástrojem.

Poněkud překvapivě jej však principiálně neodmítají ortodoxněji založení autoři, jako je například R. Bork, jako spíše zastánci aktivnějšího pojetí práva ochrany hospodářské soutěže, jako je například R. Posner. Povinnost neodmítnout dodávat se však i v daném ortodoxním pojetí vztahuje vždy jen a pouze na monopolistu, který má navíc úmysl vytlačit konkurenta z trhu, tj. jedná-li se o predátorské jednání či jednání, které podporuje jiné omezení hospodářské soutěže. Posner pak volí dokonce ještě rezervovanější přístup a odmítnutí dodávat jednotlivého subjektu považuje za ilegální pouze tehdy, má-li podporovat jednání kartelu, ať již je subjekt jeho součástí či nikoliv. V případě aktivnější koncepce by dle jeho názoru došlo k zahlcení soudů, jelikož jedinou vhodnou nápravou by bylo soudní přezkum a nařízení uzavření předmětné transakce a „*antitrustové soudy by byly pověřeny dozorem nad probíhajícími obchodními vztahy, tj. funkcí, k jejímuž efektivnímu výkonu jsou nevhodně vybaveny.*“⁸⁸

⁸⁷ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 236.

⁸⁸ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 242.

Bojkot představuje obdobnou situaci s tím rozdílem, že v takové případě odmítá skupina jednajících, typicky členové oborového sdružení či organizace. Posner postupuje analogicky k individuálnímu odmítnutí spolupráce a explicitně uvádí, že přistupovat k bojkotu jako k podstatné antimonopolní praktice srovnatelné s vázanými obchody, koluzními cenami, vertikální integraci atd., by bylo, jak říkají filosofové, kategorickou chybou. Bojkot je jednoduše způsobem svépomoci.⁸⁹ A jako takový je řádným předmětem zájmu antimonopolního zákonodárství pouze tehdy, je-li používán k vynucení protisoutěžních praktik.

Alternativní přístup představuje opět Bork, který používá složitější koncepci založenou na rozlišování mezi „holým“ a „doplňkovým“ bojkotem. Stejně jako u cenové fixace rozlišuje mezi případy, kdy je omezení spojeno se zvýšením efektivity a kdy se jedná čistě o protisoutěžní praktiku. Logicky pak doplňkové bojkoty spojené se zvýšením efektivity jsou legální, zatímco v případě holých uvádí, že jelikož takové jednání nepřináší žádné možné přínosy pro spotřebitele, je právní zákaz veškerých holých bojkotů pravděpodobně správný bez ohledu na vyhlídky jejich úspěchu.⁹⁰

4.5 Kontrola spojování

Kontrola spojování představuje poslední oddíl této kapitoly. Obecně lze vysledovat jasnou averzi k rozdělování již existujících firem a to u všech relevantních autorů chicagské školy ekonomického myšlení. Obdobně přijímají růst firem způsobený vlastním rozvojem firmy jako plně souladný se soutěžním řádem svobodného trhu. Pouze tam, kde hrozí spojením více soutěžitelů vznik silně oligopolního či monopolního trhu nastupuje státní kontrola spojování jako prostředek zajišťující zachování alespoň stávající míry konkurence. Této kontrole tedy podléhá pouze úzký okruh korporátních akvizic.

Pro výkon kontroly spojování je stěžejní vymezení samotného spojení a zároveň stanovení hranic, od nichž podléhá spojení schvalování soutěžního úřadu. Chicagská

⁸⁹ POSNER, R., *Antitrust Law*, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 238.

⁹⁰ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, Basic Books, Inc., s. 355.

teorie rozlišuje mezi horizontálními, vertikálními a konglomerátními spojeními. Horizontální spojení představuje spojení přímých konkurentů a tedy v důsledku vyšší tržní podíl na dotčeném trhu. Dle chicagské koncepce podléhají kontrole pouze tato spojování. Vertikální spojení se týká sloučení soutěžitelů na navazujících úrovních trhu, typicky nabytí distributora či výrobce v navazujícím stádiu výroby produktu. Jelikož se jedná se o „*pouhý případ nahrazení tržní transakce administrativním řízením, protože druhé zmíněné se považuje za efektivnější metodu koordinace,*“⁹¹ nevzniká při jejich uskutečnění moc omezit výstup a není tedy třeba, aby se jimi antimonopolní orgány vůbec zabývaly.

Konečně o konglomerátním spojení se hovoří v případě spojování soutěžitelů na nenavazujících trzích, nejedná se ani o konkurenty ani o účastníky vztahu výrobce – odběratel. Chicagský postoj shrnul pravděpodobně nejjasněji R. Bork, který píše „*antitrust by neměl nikdy zasahovat do konglomerátních spojování. Stejně jako u vertikálního spojování nedochází ke slučování konkurentů, a tak se nevytváří ani neposiluje jejich schopnost omezit výstup prostřednictvím vyššího tržního podílu. Ať už jsou jejich výhody či hříchy jakékoliv, neohrožují tato spojování konkurenci a mohou poskytovat cenná zvýšení efektivity.*“⁹²

Je-li vymezeno spojování podléhající kontrole, je třeba vymežit hranici, po jejímž překročení jsou účastníci spojení povinni notifikovat soutěžní úřad a předložit spojení ke schválení. Autoři chicagské školy používají pro stanovení takových spojení ukazatele tržního podílu (na rozdíl od stanovení přesných hraničních limitů v podobě hodnoty transakce), nejčastěji vyjádřené pomocí Herfindahl-Hirschman Indexu (HHI). Bork navrhuje, aby byla za legální považována veškerá horizontální spojení, která umožňují další spojení obdobné velikosti a stále ponechají na trhu tři další významné firmy. Na fragmentovaném trhu by toto znamenalo maximální spojením nabytou výši tržního podílu na úrovni kolem 40 procent.⁹³

Posner pak volí velmi obdobný přístup, když uvádí, že „*ekonomická teorie poskytuje jen pramalý základ pro automatické zasahování do trhů, kde mají čtyři*

⁹¹ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 227.

⁹² BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 248.

⁹³ BORK, R., *The Antitrust Paradox*, 1st edition, New York, 1978, Basic Books, Inc., s. 221-222.

největší firmy v součtu menší tržní podíl než 60 procent, ale v případě spojení, která bud' posouvají trh za tuto hranici, či významně zvyšují koncentraci na trzích, které vykazují jiné symptomy náchylnosti ke koluznímu stanovování cen, by měla být taková spojení považována za ilegální.⁹⁴ Ten zároveň nabízí i zajímavou úvahu, když přemýšlí nad alternativními možnostmi, jak hodnotit určité spojení, než za pomoci automatických hranic. Logickou alternativu představuje posouzení přínosu daného spojení pro efektivitu. Typicky v případech, kdy má jedna ze spojujících firem výrazně kvalitnější management než druhá, nebo jedná-li se o trh, kde charakter poptávky předurčuje tržní uspořádání pouze na jedinou firmu, by kontrola spojování zaměřená na efektivitu by zjevně sloužila spojujícím se subjektům i spotřebitelům lépe než automatický zákaz nastavený dle rigidních hranic.

Problémem však zůstává způsob, jakým takový přínos pro efektivitu objektivně určit. Řešení neposkytují ani nespolehlivé odhady spojujících se firem, ani používání spekulativních analýz očekávaných nákladů a přínosů vycházejících ze samotné změny velikosti firmy a s ní souvisejících úspor z rozsahu. Posner přichází s originální alternativou a uvádí, že „*možností by nicméně mohlo být sledovat a zkoumat pohyby v kurzech akcií konkurenčních firem. Pokud jejich akcie porostou, naznačuje to, že spojení bude koluzní; pokud klesnou, naznačuje to, že se jedná o spojení redukující náklady.*“⁹⁵

Tento návrh však poskytuje pouze určité vodítko pro uvažování nad možnou reformou kontroly spojování a pro praktické účely je možné shrnout chicagský přístup tak, že využívá rigidně stanovených hranic tržního podílu a to pouze v případech horizontálních spojování soutěžitelů.

4.6 Závěrečné shrnutí kapitoly

Poznatky zjištěné v této kapitole jsou pro přehlednost shrnuty v tabulce č. 2. Pro zjednodušení budou jednotlivé proudy v rámci Chicagské školy označeny jako konzervativní, resp. progresivní.

⁹⁴ POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, s. 132-133.

⁹⁵ POSNER, R., Economic Analysis of Law, 7. Vydání, New York, Aspen Publishers, 2006, s. 310.

Tab.2 Dělení Chicagské školy z hlediska koncepce antimonopolního zákonodárství

	Konzervativní proud, R. Bork	Progresivní proud, R. Posner
Monopolní postavení, zneužití dominance	Na trhu může docházet ke vzniku monopolního subjektu i bez zásahu státu, predátorské ceny jsou neefektivní způsob, jak si udržet dominanci, zákaz bojkotu je zásadně v pořádku, cenová diskriminace (vázané dohody) jsou legální	Na trhu může docházet ke vzniku monopolního subjektu i bez zásahu státu, predátorské ceny mohou napomáhat monopolizaci – 2 fázový test, bojkot je ilegální pouze jako součást kartelové dohody, cenová diskriminace může přinášet společností náklady – analogie k predátor. cenám
Kartelové dohody	Horizontální – zásadní zákaz dohod o fixaci cen a dělení trhu, je možné se mu vyhnout, je-li takové omezení vedlejším důsledkem pro spotřebitele přínosné dohody Vertikální – mají být vždy legální	Horizontální – vždy mají negativní dopad na společenský blahobyt, zákaz per se Vertikální – ve výjimečných případech mohou přinášet společenské náklady, nicméně legální zákaz není vhodný
Oligopolní uspořádání	Bez regulace, stav bližší konkurenci než monopolu	Součástí tzv. jednotné teorie koluze - analogicky ke kartelovým dohodám
Kontrola spojování	Kontrolují se pouze horizontální spojení, práh je cca 40% podíl na trhu	Kontrolují se pouze horizontální spojení na trhu, kde 4 největší subjekty mají 60% podíl

5. Freiburgská škola – ordoliberalismus

Poslední liberální směr, jímž se tato práce zabývá, představuje tzv. Freiburgská škola. Jedná se o směr, který navazoval v mnoha ohledech na myšlenkový proud, jež A. Rüstow nazval v roce 1938 neoliberalismus, ale pro který se po druhé světové válce vžil souhrnně výraz ordoliberalismus. Pro jeho autory je typická kritika ortodoxního laissez-faire liberalismu a zároveň odmítnutí socialistických teorií a centrálního plánování jako takového. Stát v tomto pojetí vytváří rámec pro svobodné fungování ekonomiky, tvoří tzv. řád – odtud tedy předpona „ordo“. Fungování státu na rozdíl od liberalismu laissez-faire má navíc pozitivní charakter a jako cíl sleduje zachování konkurence a přiblížení trhů co nejbližší jejich teoretickému potenciálu. Ordoliberálové se dále vyznačují kritikou takzvaných „nových feudalit“ – mocenských seskupení vznikajících přílišnou koncentrací ekonomické moci. Na rozdíl od ostatních liberálních ekonomických škol totiž ordoliberálové považují moc ekonomickou za nevyhnutelně spojenou s mocí politickou. Proto terčem jejich kritiky bývají nejrůznější formy ekonomické koncentrace – odvětvová průmyslová sdružení, koncerny a zejména pak kartely a monopoly, které dle ordoliberálního učení znamenají nejen plýtvání vzácnými zdroji ale nevyhnutelně také degeneraci politického prostředí. Totéž platí pro zájmové a lobbyistické skupiny, které využívají státního aparátu k vlastnímu obohacování. Tyto teorie později hlouběji rozpracovala nová institucionální škola a škola veřejné volby.

V rámci samotné školy je možné stejně jako v případech ostatních škol vysledovat různé myšlenkové proudy vedoucí v některých případech ke konfliktním závěrům. V případě ordoliberální školy se jednalo zejména o „konzervativní“ tendence reprezentované A. Rüstowem a W. Röpke a naopak „liberálnější“ část, kterou představuje především Walter Eucken. Tyto rozpory se týkaly především otázky vhodné míry státního přerozdělování a s tím související daňové problematiky. Problematikou konkurence a jejího zachování a s ní souvisejícího formování antimonopolního práva a teorie se nicméně zabýval právě Euckenův „liberální“ proud.

Historicky ordoliberalismus představuje jednu z mála ekonomických doktrín, která dostala prostor pro svou realizaci a splnila své očekávané cíle. Poválečná podoba soutěžního práva Evropských společenství vycházela právě z této tradice ekonomického

myšlení a její stopy lze nalézt i v současné podobě antimonopolního zákonodárství a praxi EU.

5.1 Metodologie

V případě Freiburgské školy není možné mluvit o žádné vlastní specifické metodologii. Sám Eucken byl hlasitým kritikem přístupu historické školy ve známém sporu o metodu,⁹⁶ známým pod německým výrazem *Methodenstreit*, a zasadil se o obnovení zájmu o ekonomickou teorii v Německu po první světové válce. Později nicméně dospěl k závěru, že pro správné pochopení ekonomické reality jsou nutné oba přístupy a obhajoval jejich společné využití.⁹⁷ V rámci ordoliberalních teorií tak lze vysledovat vlivy různých metodologických přístupů ostatních ekonomických škol. Typicky při tvorbě řádů využívá logicko-deduktivní přístup, zatímco pro demonstraci tržních sklonů k oligopolizaci a monopolizaci používá empiricky zjištěných dat. Prvek historické metody pak lze spatřovat v Euckenově důrazu na nezbytnost vhodné společenské situace pro provedení reform. Obdobně navazuje na kontinentální tradici, co se týče pojmového aparátu, a čerpá z klasických základů, používá tedy pojmů monopol, oligopol a konkurence v souladu s klasickou resp. neoklasickou ekonomickou teorií, aniž by se jim pokoušela dát odlišný význam či náplň.

Pro ordoliberalní myšlení je typické uvažování v řádech. Tj. metodologický přístup založený na komplexních insitucionálních konstrukcích, v rámci kterých je jednotlivcům ponechána svoboda jednání. Tyto insitucionální rámce představují zejména normativní systémy práva, morálky nebo náboženství. Z právního hlediska se ordoliberalismus proto logicky odlišuje od ostatních liberálních směrů kritikou určitých soukromoprávních uspořádání, která vznikají mimo státem garantovaného řádu – například využívání rozhodčího soudnictví či přílišného spoléhání na obchodněprávní ujednání způsobila znevýhodnit slabší smluvní stranu (příliš složité všeobecné obchodní

⁹⁶ Viz. např. LOUŽEK, M., *Spor o metodu*, 1. vydání, Praha, Karolinum, 2001.

⁹⁷ EUCKEN, W., *The Foundations of Economics – History and Theory in the Analysis of Economic Reality*, Springer My Copy UK publishers, 1992.

podmínky apod.) – a která mohou v některých situacích narušovat integritu státem tvořeného právního rámce.

Tyto řády jsou pak tzv. „interdependentní“. Podoba a fungování dílčího řádu má vždy vliv na fungování ostatních dílčích řádů resp. celku. Má-li tak být hospodářská politika a právní regulace hospodářských jevů funkční, musí být dílčí řády (např. právo daňové, antimonopolní, koncernové, korporátní atd.) konstruovány jako vzájemně kompatibilní.

5.2 Pojetí konkurence a její ochrany

Ve svém samotném jádru se odlišuje ordoliberalismus od ortodoxního liberalismu náhledem na tržní mechanismus, konkurenci a s tím související roli státu. Na rozdíl od autorů předchozích dvou zkoumaných škol totiž nepředpokládá více či méně automatickou tendenci trhu dosahovat rovnovážného a konkurenčního stavu. Naopak presumuje u tržních aktérů inherentní sklony k oligopolizaci a monopolizaci relevantních trhů. Tuto myšlenku explicitně vyjádřil mj. Walter Eucken, který píše: *„Nabízející a poptávající se vždy snaží, kdekoliv je to možné, vyhnout konkurenci a získat či udržet si monopolní postavení. Všude a ve všech dobách se projevuje výrazná tendence k odstranění konkurence a získání monopolního postavení. Každý hledá možnosti jak se stát monopolistou.“*⁹⁸ To představuje velmi podstatný odklon od tradičních východisek, na nichž jsou založeny ekonomické teorie zbývajících dvou škol.

Stejně jako ostatní liberální školy ordoliberalové považují nekonkurenční (monopolní) situaci ať již ve formě samotného monopolu či kartelové dohody za negativní jev. Ludwig Erhard píše: *„každá monopolní pozice zakrývá nebezpečí, že může docházet k podvádění spotřebitele, a umožňuje zastavení ekonomického pokroku.“*⁹⁹ Připouští sice v některých výjimečných případech výjimky, ale považuje obecný zákaz kartelových dohod a zneužití monopolního postavení za nejvhodnější řešení tohoto problému. Obdobně se vyjadřuje i W. Röpke, který píše, že *„monopol je tou nejhorší podobou právě toho komercionalismu, se kterých chceme bojovat pomocí*

⁹⁸ EUCKEN, W., *Zásady hospodářského řádu*, 1. Vydání, Praha, Liberální institut, 2004, s. 84.

⁹⁹ ERHARD, L., *Prosperity through Competition*, 1. vydání, New York, Frederick A. Praeger, inc. Publishers, s. 124.

opačného vlivu integračních sil. ¹⁰⁰ Těmi jsou pak dle Röpkeho stranou právního řádu i další společenské instituce jako je například morálka, rodina či církevní společenství.

Eucken ve svém díle kritizuje promiskuitní užívání pojmu konkurence a to zejména v situacích, ve kterých se dle jeho názoru jedná o „monopolní boje“. Jako příklady uvádí ničení zásob či různé bojkoty. Přichází proto s pojmem „dokonalé konkurence“, která nastává *„jsou-li ve vzájemné konkurenci jak nabízející, tak poptávající a založí na tom své hospodářské plány.* ¹⁰¹ Ve své podstatě se jedná o situaci, kdy je vliv nabízejícího a poptávajícího na tržní cenu zanedbatelný a tito ji proto musí přijmout pro tvorbu svých dílčích hospodářských plánů jako danou. V takové tržní situaci není možné využívat praktik omezujících soutěž, jelikož by takové jednání vyústilo ve ztráty na straně potenciaálního agresora. Na tomto místě je třeba poznamenat, že Eucken sám situaci dokonalé konkurence považoval za dosažitelnou a v reálném světě se vyskytující, je tedy zřejmé, že tento pojem chápal volněji, než pozdější ekonomická teorie, která s ním pracovala jako s „ideálním“ a tak i zároveň v určitém smyslu nedosažitelným stavem. Tomu by nasvědčovala i skutečnost, že další z významných ordoliberalních autorů, W. Röpke, se explicitně vyslovil proti užívání ryzích koncepcí „dokonalé konkurence“ jakožto vodítek pro reálnou hospodářskou politiku. *„Pojmy „ryzí“ či „dokonalé“ konkurence založené na matematických modelech, jejichž nerealistické předpoklady musí zůstat v dynamické realitě ekonomického života nutně nenaplněny, by měly být nahrazeny pojmy „aktivní“ či „fungující“ konkurence, pro které bude typickým znakem neustálé usilování výrobců o přízeň spotřebitelů.* ¹⁰²

Z výše uvedeného vyplývají pro obecnou formulaci hospodářské politiky v ordoliberalním pojetí dva hlavní obecné závěry. Zaprvé důraz na provázanost opatření v rámci různých právních odvětví. Antimonopolní zákonodárství dle této teorie ke svému řádnému fungování nutně předpokládá kompatibilní daňové, koncernové a korporátní právo. Terčem ordoliberalní kritiky se tak staly např. institut omezeného ručení společníka korporace nebo tehdejší nedostatečná úprava odpovědnosti za jednání

¹⁰⁰ RÖPKE, W., *The Humane Economy*, 1.vydání, Chicago, Henry Regnery Company, 1960, s. 128.

¹⁰¹ EUCKEN, W., *Zásady hospodářského řádu*, 1. Vydání, Praha, Liberální institut, 2004, s. 331.

¹⁰² RÖPKE, W., *The Economics of the Free Society*, 3.vydání, Chicago, Henry Regnery Company, 1963, s. 163.

v rámci koncernu. Druhým bodem je návrh na vytvoření antimonopolního úřadu v jeho fakticky současné podobě – tj. jakožto nezávislého úřadu, jehož výlučným cílem bude dozorovat trh a činit opatření nezbytná k prevenci protisoutěžního jednání a jeho potírání. Eucken dokonce uvádí, že „*monopolní úřad je právě tak nepostradatelný jako nejvyšší soud.*“¹⁰³

5.3 Kartelové dohody

V případě kartelových dohod lze v rámci ordoliberalní školy vysledovat jasnou tendenci k naprostému zapovězení existence dohod o omezení konkurence vůbec. Erhard poukazuje na skutečnost, že lze-li adekvátní cenu určit pouze pozorováním volného trhu, kartelové dohody nutně narušují efektivní alokaci zdrojů a následně zbavují spotřebitele i konkurenční podnikatele svobody jejich volby. Erhard doslova uvádí, že „*za kartely se vždy musí zaplatit nižším standardem živobyti.*“¹⁰⁴ Jako řešení problému kartelizace odmítá pokusy o podřazení kartelů pod státní dohled a přichází s návrhem na jejich úplné postavení mimo zákon, bez ohledu na záměr či motivaci takové dohody. „*Rád bych ještě jednou zdůraznil, že má opozice vůči kartelům nespočívá na představě záměrně zlých záměrů či praktik, které by bylo možné přičíst na vrub diskriminaci, ale že dle mého názoru musí být cenová fixace považována za křivdu (orig. grievance) i tehdy, lze-li ji obhájit morálně či matematicky.*“ A následně dodává: „*Kartelový zákon založený na zásadě zákazu kartelů nesmí být v žádném případě změněn.*“¹⁰⁵

Fakticky stejný názor zastává i Eucken, který považuje státní kontrolu kartelových seskupení, která by měla za cíl předejít „zneužití“ jejich moci, za nereálnou a přiklání se k jejich postavení mimo zákon úplně. Hospodářská politika by tak měla směřovat především k prevenci koluzních jednání a vzniku mocenských seskupení a nikoliv se snažit jejich existenci regulovat legislativními prostředky.

¹⁰³ EUCKEN, W., *Zásady hospodářského řádu*, 1. Vydání, Praha, Liberální institut, 2004, s. 383.

¹⁰⁴ ERHARD, L., *Prosperity through Competition*, 1.vydání, New York, Frederick A. Praeger, inc. Publishers, s. 137.

¹⁰⁵ *Ibid.* 134.

Tento striktní odpor k dohodám omezujícím soutěž je s největší pravděpodobností zapříčiněn ekonomickou realitou meziválečného Německa, kde byly kartely na základě judikatury Říšského soudu legální a v roce 1923 dokonce na základě nařízení o kartelech podřízeny státnímu dohledu. Sám Eucken uvádí, že v roce 1926 jejich počet v Německu dosáhl 2500. S procesem kartelizace docházelo postupně k tzv. „zajetí regulátora“ – orgány veřejné moci podlehly tlaku jimi dozorovaných subjektů a začaly sledovat jejich dílčí zájmy. Na základě právě této zkušenosti se tak zastávají autoři ordoliberalní postavení dohod o omezení soutěže mimo zákon *per se*.

Ordoliberalní škola nicméně volí odlišnou koncepci provedení legálního zákazu kartelových dohod a na rozdíl od následování příkladu, který poskytuje Shermanův zákon z roku 1890, odmítá jejich kriminalizaci a preferuje civilněprávní řešení, které představuje mírnější, avšak dostačující postih. „*Nejlepším způsobem kontroly kartelů je učinit je předmětem nikoliv trestněprávního, ale civilněprávního sporu, a tím zbavit kartelové dohody právní ochrany jakožto zneužití smluvní svobody.*“¹⁰⁶ To je třeba chápat v souvislosti s vytvořením specializovaného úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Jelikož dochází k přesunu vyšetřování kartelových dohod na specializovaný úřad, který není orgánem činným v trestním řízení, mění se charakter celého řízení a ukládaných sankcí z trestněprávních na správní s tím, že se připouští možnost soukromoprávních žalob na náhradu škody.

5.4 Zneužití dominantního postavení

Jak již bylo vyloženo, hlavní problém monopolní situace viděné ordoliberalním prizmatem se skládá ze dvou dílčích aspektů. Zaprvé přílišná koncentrace hospodářské moci vede k možnosti dopouštět se chování neslučitelného se soutěžním řádem a po určité době i k deformaci prostředí politického, kdy dochází k situacím typu rent-seeking či regulatory capture, mainstreamová ekonomická teorie v ČR zná tyto situace pod názvy „dobývání renty“, resp. „zajetí regulátora“. Zadruhé se pak jedná o ryze

¹⁰⁶ RÖPKE, W., *The Economics of the Free Society*, 3. vydání, Chicago, Henry Regnery Company, 1963, s. 166.

ekonomické aspekty – snížení blahobytu spotřebitele a potažmo společnosti jako celku a tendence k nižší míře inovací a s tím související hospodářská stagnace či úpadek.

Za monopolní postavení považuje ordoliberalní teorie takovou tržní pozici, která se výrazněji odchyluje od modelu, který Eucken nazývá „dokonalou konkurencí“, tj. tržní subjekt má znatelný vliv na podobu daného trhu a je schopen skrze tuto moc omezit nabídku služby či produktu a tím následně zvýšit cenu. Dochází tak k odchýlení se od optimálního uspokojení poptávky a ke snížení blahobytu spotřebitele.

Charakteristický interdependentní přístup ordoliberalní školy se promítá i do antimonopolní regulace soutěže. Její hlavní nástroj boje proti monopolu má totiž představovat samotná konstrukce soutěžního řádu jakožto souboru dílčích řádů, která bude působit preventivně vůči samotnému vzniku monopolu. Jedná se zejména o zrušení celních bariér a zákaz nejrůznějších protekcionistických opatření, vhodné nastavení daňového systému, které nebude zvýhodňovat příliš koncentrované ekonomické útvary a kogentní zákonná regulace odpovědnosti v rámci již existujících ekonomických koncentrací, typicky koncernů. Tato opatření by sama měla vést ke snížení počtu monopolních útvarů v ekonomice jako celku. Ordoliberalní teorie nicméně připouští, že některé monopoly přetrvávají i v rámci soutěžního řádu vystavěného výše uvedeným způsobem. Nejčastěji se jedná o případy monopolu vzniklé na základě nákladových výhod, které Eucken označuje jako „systémové“. „*V těchto případech je optimální velikost podniku tak velká, že pro zásobování trhu stačí produkce jen jediného podniku. Více podniků by mohlo mít odbyt jen za ceny nepokrývající náklady.*“¹⁰⁷ Do této kategorie lze zařadit i tzv. „přirozený monopol.“

Eucken jako řešení těchto zbývajících monopolních postavení principiálně odmítá jejich zestátnění s tím, že „*sklon využít dokonalé monopolní pozici je dokonce u státních monopolních správ často větší než u soukromých.*“¹⁰⁸ Státní monopolní podniky mají stejnou motivaci dosáhnout bodu nejvyšších čistých příjmů, který se často odchyluje od optimálního uspokojení poptávky a navíc považují své postavení za legitimní, jelikož slouží veřejnému zájmu. Navíc vede existence státních monopolních podniků mnohdy k tvorbě legislativy, která záměrně komplikuje rozvoj konkurenčních

¹⁰⁷ EUCKEN, W., *Zásady hospodářského řádu*, 1. Vydání, Praha, Liberální institut, 2004, s. 380.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 381.

metod uspokojení dané poptávky, či se tyto podniky stávají příjemci nejrůznějších státní subvencí. Jako vhodné řešení proto navrhuje vytvoření nezávislého státního úřadu, jehož výlučnou náplní by bylo provádění pro-soutěžní antimonopolní politiky.

Složitý problém představuje samotná detekce monopolu a mechanika fungování úřadu. Aby nedošlo ke vzniku neohrabaného a příliš velkého úřadu, Eucken namísto využívání interních dat jednotlivých soutěžitelů či neustálého dohledu nad každým z nich navrhuje selektivní kontrolu na základě specifických tržních jevů doprovázejících existenci monopolní ekonomické moci. „*Existuje dost symptomů, podle nichž lze poznat zvenčí, zda jde o pokus o monopolizaci trhu . . . Jsou to blokády, věrnostní slevy, cenové diference (včetně dumpingu), cenová válka a jiné symptomy.*“¹⁰⁹ V případě zjištění těchto symptomů nastupuje antimonopolní úřad, jenž je vázán zákonnou povinností zjistit, zda došlo k naplnění příslušné skutkové podstaty. Stranou činnosti této nezávislé autority připouští pak i možnost soukromých žalob ze strany osob protisoutěžním jednáním poškozených či výjimečně zásad vlády.

Samotná politika antimonopolního úřadu má pak za cíl přiblížit fungování trhu jeho teoretickému potenciálu. Toho má dosáhnout pomocí řady specifických elementů.

1. Zaprvé se jedná o omezení smluvní svobody stran v oblasti všeobecných obchodních podmínek jak v případě jednotlivých podniků, tak jejich sdružení. Toto omezení však nemá ukončit tržní praxi tvorby těchto stěžejních nahraditelných právních instrumentů. Spíše implicitně předpokládá vytvoření jistého základu, který bude kogentně stanoven zákonem a v rámci jehož pravidel bude ponechána volnost pro dílčí tvorbu pravidel ze strany soukromých osob. „*Jistěže jsou přípustné všeobecné obchodní uzance, jež se na trzích při provádění zákonů vytvářejí, nikoliv však obchodní podmínky, které se odchyľují od zákonných úprav v neprospěch smluvního partnera.*“¹¹⁰ V tomto případě se jedná zejména o opatření směřující k ochraně spotřebitele či menších obchodních partnerů, které do značné míry připomíná současnou právní úpravu ochrany slabší strany a spotřebitelských smluv.

¹⁰⁹ Ibid., s. 383.

¹¹⁰ Ibid., s. 384.

2. Zadruhé se jedná o naprostý zákaz jednání, které odvádí trh od optimálního uspokojení poptávky a které tak Eucken považuje za neslučitelné se soutěžním řádem. „*Každá forma omezení soutěže omezením přístupu, věrnostními slevami, cenovou válkou atd. je zakázána. Také nad tím má bdít antimonopolní úřad. Tím se nastolí stav, kde by omezení soutěže nemělo smysl, stav, jaký vzniká v dokonalé konkurenci samovolně.*“¹¹¹ Tento zákaz představuje velmi silné omezení jednání monopolisty, kterému je odepřeno velmi široké spektrum nástrojů obchodní politiky jednotlivého soutěžitele, z nichž některé nemají pro spotřebitele jasně negativní dopad. Monopolistovi proto nezbyvá mnoho jiného, než soutěžit se svými konkurenty prostřednictvím nižší ceny. Navíc je doplněn pozitivní zákonem uloženou povinností uzavírat smlouvy nediskriminačně. „*K dosažení výsledků analogických soutěži je jistě nutné zavést smluvní povinnost a je obecně nutné přinucení, aby se docílilo toho, co v dokonalé konkurenci dokáže tržní automatismus.*“¹¹²

Tato poněkud přísná koncepce je do značné míry odrazem ordoliberalní doktríny nazývané „as if“, tedy „jako kdyby“. Ta stanoví, že soutěžitel dosahující monopolního postavení či výrazného stupně tržní dominance je povinen jednat tak, *jako kdyby* na daném trhu panovala konkurenční situace.

3. Třetí prvek představuje obecný zákaz cenové diference či diskriminace. Cílem je zajistit, aby všichni poptávající platili za totožné zboží či služby totožnou cenu. Do určité míry se jedná pouze o doplnění již uvedeného pravidla zákazu vybraných protisoutěžních jednání, z nichž některé, typicky věrnostní slevy, představují ve svém jádru právě způsob cenové diskriminace.
4. Čtvrtý a pravděpodobně nejkontroverznější element představuje nastavení výše samotných cen monopolistova produktu. Eucken byl dobře obeznámen s problematikou tvorby cen, o níž ve svých dílech zevrubně pojednal i jeho osobní přítel, F. A. Hayek, a dokonce ji ve svém díle výslovně označuje za nejobtíznější aplikaci základního principu soutěžního řádu – jeho antimonopolního a pozitivně pro-soutěžního charakteru. Stranou případů, kdy se

¹¹¹ Ibid., s. 384.

¹¹² Ibid., s. 385.

jedná pouze o využití již existujících zásob, představuje zjišťování mezních nákladů monopolisty mimořádně obtížný úkol. Volí proto snáze proveditelnou alternativu a navrhuje, aby „*v případech, kdy jsou mezní náklady vyšší než průměrné náklady, by se proto doporučovalo zvolit průsečík průměrných nákladů s poptávkovou křivkou. Tato praxe sice není zcela systémová, ale snazší.*“¹¹³ Tato kontrola cen je navíc také doplněna požadavkem na vnitřní racionalizaci výrobního procesu a jeho progresivní charakter, který v sobě zahrnuje i důraz na rozvoj a vývoj dané výroby. V případě, že antimonopolní úřad shledá, že přijatá opatření nejsou dostačující, je mu přiznáno dokonce i oprávnění snížit ceny pod shora uvedený bod a tím přivodit monopolistovi ztráty.¹¹⁴ Antimonopolní úřad tak dle této koncepce poněkud paradoxně může nařídit dozorovaným subjektům užívání podnákladových cen.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že ačkoliv se sám Eucken otevřeně stavěl proti tomu, aby se antimonopolní úřad svou velikostí přibližoval často velmi rozsáhlému aparátu finančních úřadů, důsledná aplikace tohoto nejsložitější proveditelného prvku na veškeré monopolisty by pravděpodobně vyžadovala velmi početný a odborný úřední aparát. Došlo by tak s největší pravděpodobností k odklonu od původní koncepce menšího a pružného úřadu.

5.5 Oligopolní tržní situace

Oproti vcelku komplexnímu přístupu k problematice monopolního postavení působí relativní nezájem ordoliberalů o oligopolní tržní uspořádání velmi překvapivě. V neposlední řadě i díky srovnání s autory chicagské školy, kteří se tímto jevem zabývali a stále zabývají nepoměrně více.

Podobně jako v případě zneužití monopolního postavení i zde dochází k uplatnění zásady interdependence a v první řadě by se tak mělo vhodným nastavením obchodní, daňové, patentové a známkové politiky jejich vzniku pokud možno předcházet a pouhou aplikací této zásady by mělo dojít ke snížení počtu oligopolů v ekonomice. Ordoliberalní teorie nicméně přiznává, že i přesto mohou na některých

¹¹³ Ibid., s. 385.

¹¹⁴ Ibid., s. 384.

tržích oligopolní uspořádání přetrvat, zejména jako důsledek rozbití kartelu, jelikož v případech úspěšnějších kartelových dohod se z logiky věci se tímto opatřením vždy vytvoří oligopolní tržní situace. Aby se předešlo přílišnému vtahování státu do hospodářského života, dochází u ordoliberalních autorů k odmítnutí tzv. „vázané konkurence“, která představuje státní dozor nad oligopolem či dílčím oligopolem a namísto toho se na oligopolní uspořádání nahlíží jako na dočasný stav, který se pod tlakem ostatních nástrojů soutěžního řádu bude svými výsledky blížit spíše konkurenci než monopolu. „*Ostatně se oligopolisté budou sami snažit, aby se chovali jako v případě dokonalé konkurence, protože je jinak po jednom postihne monopolní úřad.*“¹¹⁵

Velký důraz je tak kladen na preventivní funkci důsledné antimonopolní politiky. I pro oligopolisty pak platí obecná ustanovení o regulaci všeobecných obchodních podmínek, zákazu cenových diferenciací a omezování soutěže. Je-li monopolní postavení pod tvrdým dohledem a podléhá-li celé řadě významných omezení, motivace oligopolistů dosahovat větší dominance se snižuje. V případě, že by se ani poté výsledky oligopolního uspořádání na daném trhu neblížily konkurenční úrovni, přiznává Eucken antimonopolnímu úřadu oprávnění zasáhnout a zavést opatření analogická s těmi, k nimž je úřad oprávněn v případech monopolního postavení.

5.6 Kontrola spojování

Ještě překvapivější než malý zájem o problematiku oligopolní tržní situace je pohled ordoliberalních autorů na problém spojování soutěžitelů vedoucí ke vzniku tržní dominance. Kontrola spojování se totiž v jejich dílech vůbec neobjevuje a to bez ohledu na to, o jakého autora se jedná. Ačkoliv někteří autoři první generace ordoliberalní školy, zejména pak W. Röpke, viděli koncentraci jak ekonomickou tak politickou jako nanejvýš problematický jev, jejich návrhy jsou vždy vedeny k prevenci vzniku takto koncentrovaných útvarů a na rozdíl od amerických autorů chicagské školy naprosto chybí návrhy na úřední kontrolu spojování či dokonce rozdělování příliš velkých firem. To je s největší pravděpodobností zapříčiněno odlišným teoretickým základem školy a vlivy ostatních ekonomických škol typických v dané době pro evropský kontinent, např.

¹¹⁵ Ibid., s. 387.

rakouské školy. Ačkoliv tak konzervativnější část školy (Röpke, Rüstow) ve svých dílech jasně preferuje méně koncentrované firmy označované někdy jako tzv. „small and medium-sized enterprises“, tedy „malé a střední podniky“, kontrola spojování soutěžitelů v současné podobě se do evropského prostředí dostává až v 80. letech dvacátého století s příchodem myšlenek chicagské školy a „neoliberalizací“ evropského soutěžního práva. Právě i z tohoto důvodu byla zpočátku v praxi kontrola spojování dovozována přes ustanovení článků 81. a 82. smlouvy o evropském společenství – tedy jako určitá extenze kartelové problematiky v případě tzv. joint-ventures či jako extenze regulace dominance v případě spojování vedoucích k vysoké míře tržní koncentrace.

6. Závěr

Z doposud vyloženého teoretického výkladu je na první pohled zřetelná vysoká míra diverzity názorů mezi jednotlivými zkoumanými ekonomickými školami a dokonce i uvnitř jich samých. Tato heterogenita se přirozeně neomezuje pouze na problematiku ochrany hospodářské soutěže, v jejím případě však vyplývají odlišnosti již ze samotných základů učení dané ekonomické školy – užívané metodologie, chápání procesu konkurence a tržní rovnováhy. Závěry těchto škol budou nyní shrnuty s poukazem na jejich společné a rozporné stránky. Jednotlivá odvětví práva ochrany hospodářské soutěže jsou následně seřazena sestupně dle míry shody mezi jednotlivými školami.

V obecné rovině se všechny tři školy odlišují jimi užívanou metodologií. Rakouská škola vypracovala vlastní logicko-deduktivní přístup, někdy nazývaný praxeologií či ryzí logikou volby, který se vyhýbá užívání matematických modelů a lidské jednání analyzuje skrze jeho účel. Naproti tomu Chicagská škola užívá klasickou induktivní vědeckou metodu¹¹⁶ a matematické modely považuje za užitečnou pomůcku při analýze skutečných tržních procesů. Konečně Ordoliberální škola nemá vyhraněnou metodologii a užívá historický, deduktivní i induktivní postup pro formulaci svých teorií a doktrín. Je také třeba poukázat na skutečnost, že všechny tři školy explicitně odmítají tzv. model dokonalé konkurence, jakožto cíl soutěžního práva. Liší se však v tom, jakého stavu či tržního uspořádání má být pomocí prostředků soutěžního práva dosaženo.

Jediným odvětvím práva ochrany hospodářské soutěže, kde panuje mezi všemi třemi školami naprostá shoda, je právo státních podpor. Všechny školy obhajují naprostý zákaz selektivního zvýhodňování jednotlivých soutěžitelů pomocí dotací, subvencí či daňových úlev a považují takové podpory za neslučitelné s fungujícím soutěžním řádem. Tato shoda pramení z obecného odporu liberalismu k využívání státní moci ve prospěch partikulárních zájmů, který je součástí liberální filosofie již od jejího samotného počátku a který prostupuje veškerá politická, ekonomická či právní odvětví tohoto směru.

¹¹⁶ Viz. POPPER, K., Logika vědeckého zkoumání, 1. vydání, Praha, Oikoymenth, 1997.

V případě problematiky kartelových dohod již shoda úplná není. Zatímco třetí generace autorů rakouské školy zaujímá v zásadě stejný postoj jako ordoliberalní škola a první generace autorů školy chicagské, tj. postavení kartelových dohod mimo zákon *per se*, tento konsenzus v druhé polovině dvacátého století mizí. V případě Chicagské školy její mladší autoři vytvořili koncepci pro-spotřebitelsky orientované soutěžní politiky, která vychází z obecného zájmu o efektivitu na prvním místě, a která zmírňuje rigiditu *per se* zákazů pomocí tzv. „rule of reason“ – tj. ad hoc posuzování dopadů některých protisoutěžních jednání. Zjednodušeně řečeno, nepřesáhne-li negativní dopad takového jednání hranici „rozumnosti“, k penalizaci soutěžitele nedochází. V případě Rakouské školy došlo k ještě většímu odklonu od původního učení a kartelové dohody začaly být z pohledu dominantních autorů čtvrté a páté generace viděny jako výkon svobody sdružování a podnikání či jako pro danou situaci nejvhodnější tržní uspořádání. Zatímco tedy bylo možné v první polovině dvacátého století mluvit o liberální koncepci *per se* zákazu kartelových dohod, která vycházela ze široké shody napříč školami, v současnosti to již možné není.

Tradičně rozdílný byl náhled tří zkoumaných škol na problematiku dominantního postavení na trhu a vlivu, který přináší vyšší úroveň tržní koncentrace, a to jak ve formě monopolu tak oligopolu. Jednoznačně nejtvrdší postoj vůči monopolnímu postavení představuje ordoliberalní koncepce „*as if*“, která od monopolisty vyžaduje jednání „*jako kdyby*“ soutěž existovala, v rámci ostatních škol neexistuje podobně přísný požadavek a je proto překvapivé, že v rámci stejné školy se lze setkat jen s minimálním a skeptickým zájmem o regulaci oligopolní tržní situace. V určitém smyslu opačnou situaci lze pozorovat u autorů chicagské školy, kteří věnují problematice oligopolu vcelku velký prostor a byť nelze mluvit o obecné shodě, minimálně část autorů (např. R. Posner) navrhuje určitou formu jejich regulace, dokonce jedná-li se o jednání pouze tacitní. Avšak v případě zneužití dominantního postavení zpochybňují negativní dopad celé řady praktik v rámci ordoliberalismu chápaných jako bezesporu protisoutěžních a ve výsledku tak navrhují pro monopolistu volnější regulaci, která se opět opírá o tzv. „rule of reason“. Zcela stranou pak stojí pojetí rakouské školy, které v zásadě neobsahuje žádné návrhy na regulaci svobody jednání monopolního tržního subjektu. Výjimku z tohoto pravidla představuje velmi umírněný požadavek nediskriminace, se kterým přichází F. A. Hayek, v rámci rakouské

školy se však jedná o výjimku ojedinělou. Tento jednoduchý požadavek nediskriminace ze strany monopolisty lze nicméně považovat za určitý „middle ground“, na němž by se s ním shodla i většina autorů ze dvou zbývajících výše uvedených škol.

Konečně nejrozporuplnější prvek práva ochrany soutěže představuje pro liberální školy kontrola spojování soutěžitelů. A to dokonce do takové míry, že pouze jedna ze tří v této práci zkoumaných škol s tímto konceptem vůbec pracuje. Je zřejmé, že pro evropský diskurs a tedy pro ordoliberalní a rakouskou školu se jedná o netypický koncept, který nemá v tradici jejich ekonomického myšlení samostatný teoretický základ a k jeho recepci do evropského právního prostředí došlo až s rostoucím vlivem Chicagské školy.

Z provedené komparace vyplývají kromě výše uvedených poznatků i dvě obecnější skutečnosti. Zaprvé se jedná o reflexi geografických realit a určitých osobních vztahů mezi autory. Z výše zjištěného je zřejmé, že existuje rozdíl mezi myšlenkami amerických a evropských autorů, který vyplývá nejen z odlišného právního prostředí, ale i z kontaktu s odlišnými myšlenkami a jejich autory. Některé koncepce se proto objevují pouze v americkém diskurzu (kontrola spojování, rozdělování příliš velkých soutěžitelů apod.) zatímco evropský diskurs byl a je nutně reflexí reality starého kontinentu – např. typicky tvrdší postoj ke kartelovým dohodám, jako výsledek zkušenosti první poloviny dvacátého století. Navíc nezanedbatelný vliv na konvergenci či divergenci koncepcí mají ve skutečném světě i osobní kontakty mezi jednotlivými autory. Ilustrativní příklad poskytuje v této souvislosti F. A. Hayek, kterého lze dokonce pro účely soutěžního práva chápat jako velmi umírněného ordoliberalála spíše než ortodoxního „Rakušana“. Bezpochyby je tomu tak i díky osobnímu přátelství s W. Euckenem, kterého považoval za jednoho z nejvýznamnějších evropských liberálních myslitelů dvacátého století. Obdobně v Euckenově díle lze zřetelně vysledovat vlivy Hayekova učení – jasný příklad poskytuje například dělení řádů na tzv. „rostlé“ a záměrně vytvořené.

Zadruhé je třeba ještě jednou a v obecné rovině zdůraznit, jaký vliv má pro posuzování míry heterogenity faktor času. S přijatelnou mírou zjednodušení je totiž možné říci, že existuje jasná a kontinuální tendence k divergenci jak mezi školami, tak i uvnitř jich samotných. A tak, zatímco bylo možné mezi autory první generace chicagské

školy (F. H. Knight, H. Simons, mladý M. Friedman), ordoliberaly a třetí generací autorů rakouské školy najít řadu styčných bodů, v současnosti dospěli jejich následovníci dokonce mnohdy i v rámci jednotlivých škol k vzájemně naprosto neslučitelným názorům. Je však zajímavou skutečností, že díky dominantnímu vlivu, který Chicagská škola získala v druhé polovině dvacátého století, má vývoj reálné právní úpravy soutěžního práva a jejího praktického uplatňování v USA a EU naopak spíše charakter konvergentní.

Na úplný závěr práce je snad vhodné poukázat na příběh instituce, kterou si autoři všech uvedených škol vytvořili právě k překonání fragmentace liberálního myšlení a k vzájemné výměně myšlenek v době hrozícího zániku liberalismu po druhé světové válce – Mont Pelerin Society. Tato mezinárodní organizace založená v roce 1947, jejímiž členy byli mj. i nositelé Nobelovy ceny G. Stigler, M. Friedman či F. A. Hayek proslula vzájemnými konflikty svých členů a jejich následnými odchody z organizace a za celou dobu své existence nedokázala dojít ani k rámcovému konsenzu ohledně žádoucí podoby a role státu a nikdy nevyprodukovala žádný manifest či program.

Seznam použité literatury

- ARMENTANO, D., Proč odstranit antimonopolní zákonodárství, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 2000, 122 s., ISBN 80-8638-904-9
- BORK, R., The Antitrust Paradox, 1st edition, New York, Basic Books, Inc., 1978, 462 s., ISBN 04-6500-369-9
- DE SOTO, J. H., Rakouská škola, 1. vydání, Praha, CEVRO Institut a Dokořán, 2012, 162 s., ISBN 978-80-7363-445-2
- DE SOTO, J. H., Teorie dynamické konkurence, 1. vydání, Praha, CEVRO Institut a Dokořán, 2013, 453 s., ISBN 978-80-7363-572-5
- ENGLIŠ, Karel, Národní hospodářství, 2. vydání. Praha : Nakladatelství František Borový v Praze, 1928, 610 s.
- ERHARD, L., Prosperity through Competition, 1. vydání, New York, Frederick A. Praeger, inc. Publishers, 275 s., ISBN 978-19-3355-087-9
- EUCKEN, W., The Foundations of Economics – History and Theory in the Analysis of Economic Reality, Springer My Copy UK, 1992, 374 s., ISBN 978-36-4277-319-8
- EUCKEN, W., Zásady hospodářského řádu, 1. Vydání, Praha, Liberální institut, 2004, 500 s., ISBN 80-86389-32-4
- FRIEDMAN, M., Kapitalismus a svoboda, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 1993, 182 s., ISBN 80-85787-33-4
- FRIEDMAN, M., Metodologie pozitivní ekonomie, 1. vydání, Praha, GRADA publishing a Liberální institut, 1997, 19 s., ISBN 80-7169-521-1
- HAYEK, F. A., Cesta do otroctví, 2. vydání, Brno : Barristers & Principal, 2008, 215 s., ISBN 978-80-87029-32-9
- HAYEK, F. A., Constitution of Liberty, London, Routledge classics, 2006, 569 s., ISBN 0-415-05158-4

HAYEK, F. A., Individualism and Economic Order, paperback edition 1980, University of Chicago Press, 1948, 280 s., ISBN 978-02-2632-093-9

HAYEK, F. A., Právo, zákonodárství a svoboda, 1. vydání, Praha, nakladatelství Prostor, 2011, 556 s., ISBN 978-80-7260-253-7

HEYWOOD, A., Politické ideologie, 4. vydání, Praha : Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 362 s., ISBN 978-80-7380-137-3

HOLMAN, R., a kol, Dějiny ekonomického myšlení, 3. vydání, Praha, 2005, 539 s., ISBN 80-7179-380-9

HORYCH, J., Regulační rámec hospodářské soutěže pohledem Rakouské ekonomické školy, SVOČ, IX. Ročník (2015/2016) PF UK

KIRZNER, I., Jak fungují trhy, 1. vydání, Praha, Liberální institut, Centrum liberálních studií, Megaprint, 1998, 90 s., ISBN 80-902270-5-8

KNAP, K., Právo hospodářské soutěže, Praha, Orbis, 1973, 210 s.

LEONI, B., Právo a svoboda, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 2007, 336 s., ISBN 978-80-86389-50-9

LOUŽEK., M., Spor o metodu, 1. vydání, Praha, Karolinum, 2001, 234 s., ISBN 80-2460236-9

MISES VON, L., Liberalismus, 1. vydání, Praha : Liberální institut, Centrum liberálních studií, 1998, 186 s., ISBN 80-86119-08-4

MISES VON, L., Lidské jednání, 1. vydání, Praha, Liberální institut 2006, 959 s., ISBN 80-86389-45-6

MUNKOVÁ, J.; KINDL, J., Zákon o ochraně hospodářské soutěže. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 695 s. ISBN 978-80-7400-173-4.

POSNER, R., Antitrust Law, 2nd edition, Chicago, University of Chicago press, 2001, 304 s., ISBN 978-0226675763

- POSNER, R., *Economic Analysis of Law*, 7. Vydání, New York, Aspen Publishers, 2006, 816 s., ISBN 978-0735563544
- POPPER, K., *Logika vědeckého zkoumání*, 1. vydání, Praha, Oikoymenh, 1997, 617 s., ISBN 80-86005-45-3
- RÖPKE, W., *The Economics of the Free Society*, 3. vydání, Chicago, Henry Regnery Company, 1963, 289 s.
- RÖPKE, W., *The Humane Economy*, 1. vydání, Chicago, Henry Regnery Company, 1960, 312 s.
- ROTHBARD, M. N., *Anatomie Státu*, 1. vydání, Praha, Ludwig von Mises Institut Česko a Slovensko, 2011, 26 s.
- ROTHBARD, M., *Ekonomie státních zásahů*, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 2005, 464 s., ISBN 80-86389-10-3
- ROTHBARD, M., *Zásady Ekonomie*, 1. vydání, Praha, Liberální institut, 2005, 755 s., ISBN 80-86389-27-8
- SCHMITT, C., *Pojem politična*, 1. vydání, Brno - Praha : Nakladatelství Oikoymenh, 2007, 124 s., ISBN 978-80-7298-127-4
- STIGLER, G., *The Theory of Price*, 3rd edition, New York, Macmillan publishing, 1966, 371 s.

Abstrakt

Srovnání pojetí právního regulatorního rámce hospodářské soutěže v myšlení vybraných liberálních ekonomických škol

Práce se zabývá různými koncepcemi a pohledy na tržní proces, konkurenci, protikonkurenční jevy a jejich právní regulatorní rámce v dílech autorů vybraných škol ekonomické teorie, jež bývají souhrnně označovány pojmem liberální. Následně pak zjištěné poznatky porovnává. Těmito školami jsou škola Rakouská, Chicagská a Freiburgská neboli ordoliberalní.

Výklad každé školy začíná rozбором metodologie dané školy ekonomického myšlení a vysvětlením obsahu pojmů, jež příslušná škola používá. Následuje výklad chápání tržního procesu a náhledu na podobu tržního uspořádání. Poté jsou uvedeny návrhy na podobu skutečné regulace či její případné absence.

První kapitola práce definuje stěžejní pojmy konkurence, resp. hospodářské soutěže, její ochrany a protisoutěžního jednání. Tyto pojmy díky svému legislativnímu zakotvení nepřinášejí významnější komplikace. Druhá kapitola naproti tomu věnuje značnou pozornost pojmu liberalismus / liberální, který v současném diskurzu nabývá odlišných a často nejednoznačných významů. Tyto dvě úvodní kapitoly vymezují prostor výzkumu práce a určují její směr.

Samotné jádro práce pak začíná výkladem materie školy Rakouské, který čerpá z bohaté literatury dostupné k tématu v jazyce českém i anglickém. Výklad Chicagské školy je oproti tomu postaven především na obsáhlých dílech Richarda Posnera a Roberta Borka, která významně ovlivnila podobu antitrustového práva USA a soutěžního práva druhé poloviny dvacátého století obecně. Konečně poslední kapitola se zabývá Freiburgskou školou, která představuje typicky kontinentní Evropské chápání hospodářské soutěže a její ochrany.

Zjištěné poznatky jsou shrnuty závěrem s tím, že je poukázáno také na obecné souvislosti. Ty se týkají především vlivu času na divergenci názorů uvnitř i vně jednotlivých škol a vliv personálních vztahů některých autorů na jejich závěry.

Summary

Comparison of the approach to the legal regulatory framework of competition in selected liberal schools of economic thought

The thesis focuses on different approaches and conceptions of the market process, economic competition, anticompetitive practices and its regulatory framework in works of selected authors, who belong to different schools of economic thought, that are commonly labeled as „liberal“. Gathered findings are then compared. Selected schools of economic thought are the Austrian school, the Chicago school and Freiburg or Ordoliberal school.

Each section starts with analysis of the methodology used by given school of economic thought and explanation of concepts used, followed by the definition of market process and views on market order and arrangement and ending with suggestions on the form of actual regulation.

First chapter of the thesis starts with defining basic concepts of economic competition, its regulation and anticompetitive practices. These concepts raise little difficulty or confusion thanks to their steady and common legislative usage. The second chapter explains the term „liberal“ which is quite contrary to previous terms used ambiguously and often with completely opposite meanings. These two initial chapters delimit the scope and field of study of the thesis.

The core of the thesis then begins with the Austrian school of economics, while drawing from a rather rich literature on the subject both in Czech and English. On the other hand the Chicago school chapter is based on works of two most important scholars of the school, Richard Posner and Robert Bork, whose comprehensive studies on the topic significantly formed both the late 20th century US antitrust and competition law in general. Finally the last chapter is focused on Freiburg school of economics, which represents a purely European continental understanding of economic competition and its regulation.

The conclusion of the thesis summarizes and compares findings of the research and also points out some general connections and context. That being especially the relation between time and divergence of the views of single authors and effects of personal and geographical factors on their views.

Klíčová slova v českém jazyce:

konkurence, soutěžní právo, liberalismus

Klíčová slova v anglickém jazyce (Keywords):

competition, competition law, liberalism